

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σχολή Επιστημών Αγωγής

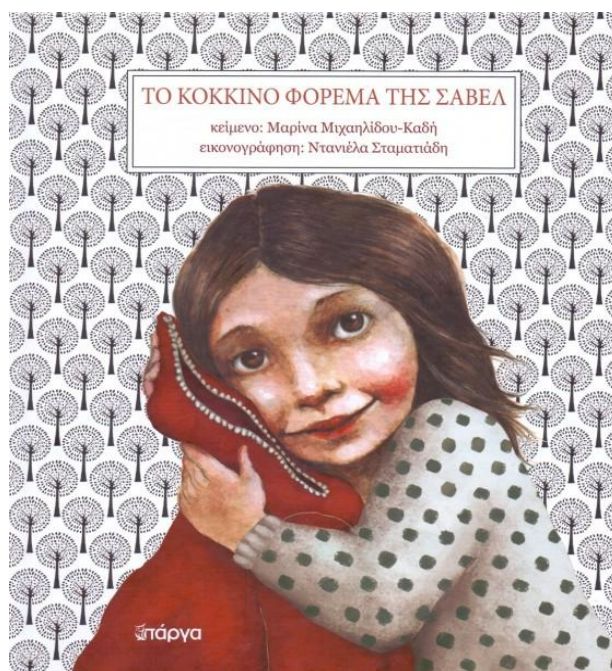
Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στη Προσχολική Ηλικία

Θέμα: ‘Φορώντας το κόκκινο φόρεμα της Σαβέλ’: ένα πρόγραμμα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Πτυχιακή Εργασία

Καλογεράκη Μυρσίνη (3750)

Αλεξανδρούπολη, 2015

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σχολή Επιστημών Αγωγής

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στη Προσχολική Ηλικία

Θέμα: ‘Φορώντας το κόκκινο φόρεμα της Σαβέλ’: ένα πρόγραμμα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Πτυχιακή Εργασία

Καλογεράκη Μυρσίνη (3750)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Δήμητρα Ευαγγέλου

Δεύτερο Μέλος Διμελούς Εξεταστικής Επιτροπής: Αναστασία Οικονομίδου

«Η εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των απαιτήσεων του προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών για την λήψη του πτυχίου του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης στη Προσχολική Ηλικία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.»

Αλεξανδρούπολη, 2015

Copyright © (Καλογεράκη Μυρσίνη , 2015)

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στη Προσχολική Ηλικία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης δεν δηλώνει απαραίτητως την αποδοχή των απόψεων της συγγραφέα.

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια που προσφέρθηκε στην εκπόνησή της αναγνωρίζεται και αναφέρεται στο κείμενο. Επιπλέον, αναφέρονται όλες οι βιβλιογραφικές πηγές που αξιοποιήθηκαν, πρωτογενείς και δευτερογενείς, είτε η συμβολή τους παρατίθεται επακριβώς ως απόσπασμα είτε ως παράφραση.

Η συγγραφέας της εργασίας
[Υπογραφή/ές]

**Democritus University of Thrace
School of Educational Science
Department of Education Sciences in Early Childhood**

**Title: ‘Wearing the red dress of Sabel’: a multicultural course for
preschool children**

FINAL YEAR PROJECT REPORT

Kalogeraki Myrsini (3750)

Supervisor: Euaggelou Dimitra

A report submitted as partial fulfillment of the requirements
for the degree of Bachelor of Education

ALEXANDROUPOLIS, 2015

Περίληψη

Στη παρούσα εργασία παρουσιάζεται η σύνδεση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με τη παιδική λογοτεχνία, με τη δημιουργία ενός προγράμματος για την ευαισθητοποίηση των παιδιών για το θέμα των προσφύγων. Στην αρχή της εργασίας παρουσιάζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, η οποία χωρίζεται σε διάφορους τομείς, προσπαθώντας να καλύψει διάφορες πτυχές του θέματος. Συνεχίζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση της παιδικής λογοτεχνίας και ειδικότερα της διαπολιτισμικής της πλευράς. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρατίθεται όλο το πρόγραμμα με κάθε λεπτομέρεια πριν και μετά την υλοποίησή του, όπως και όλα τα στοιχεία που χρειάζονται για να γίνει κατανοητός ο τρόπος υλοποίησης. Στο τέλος της εργασίας καταγράφονται τα αποτελέσματα και οι νέες προτάσεις του προγράμματος.

Λέξεις κλειδιά: διαπολιτισμική εκπαίδευση, παιδικό βιβλίο , δραστηριότητες, νηπιαγωγείο, εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Abstract

This research examines the connection between multicultural education and children literature. This paper includes an educational course for cultural awareness of children to the topic of refugees. The first part of the paper is a literature review about multicultural education. In this part many aspects of the topic are analyzed. This part continues with literature review of children literature and focuses in multicultural literature. In the second part the educational course that is proposed is presented with many details, before and after the implementation, with the comments that are needed to understand the way of implementation. In the end of the paper the results and the new ideas for a better course are presented. It is concluded that the use of children literature with certain activities following the narration of a suitable story in the classroom can make children more culturally aware for refugees.

Keywords : multicultural education, multicultural literature, preschool education, educational course.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
1. Α. Προβληματισμός	8
Β. Επιλογή του Θέματος	9
2. Α. Μετανάστευση	9
Β. Αρχή της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	10
Γ. Ιστορική Αναδρομή στην Ελλάδα	11
Δ. Ορισμός Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	12
Ε. Είδη- Εκδοχές Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	12
Ζ. Αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	14
Η. Σκοπός της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στη Προσχολική Ηλικία	14
Θ. Πότε Εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Προσχολική Εκπαίδευση	15
Ι. Παιδαγωγική κατά των Προκαταλήψεων	15
Κ. Προσέγγιση στο νηπιαγωγείο	15
Λ. Θέση των νηπιαγωγών	16
3. Α. Παιδική λογοτεχνία	17
Β. Διαπολιτισμικά Παιδικά Βιβλία	17
Μέθοδος	19
1. Α. Έρευνα	19
Β. Στόχος του προγράμματος	19
Γ. Κριτήρια για επιλογή παραμυθιού	19
Δ. Επιλογή Βιβλίου	20
Ε. Το Κόκκινο Φουστάνι της Σαβέλ –Ανάλυση του Παιδικού Βιβλίου	20
Ζ. Δραστηριότητες -Σχεδιασμός	24
Η. Τόπος Υλοποίησης των Δραστηριοτήτων	27
Θ. Πρόγραμμα με κάθε Λεπτομέρεια (Μετά την Υλοποίηση)	27
Ι. Δυσκολίες του Προγράμματος	33
Αποτελέσματα Έρευνας	35
Συμπεράσματα	36
Βιβλιογραφία	37

Εισαγωγή

Κάθε άνθρωπος προσπαθεί με το δικό του μοναδικό τρόπο να κατανοήσει τον κόσμο και ενταχθεί στην κοινωνία, αλληλεπιδρώντας με ανθρώπους και δημιουργώντας δεσμούς. Το σχολείο είναι μέσο που βοηθάει στην ένταξη του ατόμου στη κοινωνία. Δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να ανοίξουν τους ορίζοντές τους και να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται το κοινωνικό σύνολο, στο οποίο θα ενταχθούν. Μέσα από τη γνωριμία με τις διαφορετικές προσωπικότητες των άλλων ανθρώπων, τα διαφορετικά στοιχεία των άλλων πολιτισμών τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν ποια είναι η φύση του ανθρώπου. Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από πολυπολιτισμικότητα και διαφορετικότητα, καθώς και από κοινωνική ανισότητα. Τα σύγχρονα μεταναστευτικά ρεύματα έχουν δώσει μια καινούργια σύνθεση στις σχολικές τάξεις. Είναι θέμα της κάθε κοινωνίας, αν θα εκτιμήσει τον πλούτο των διαφόρων αυτών πολιτισμών, θα τον αξιοποιήσει και θα εμπλουτιστεί ή αν θα προσπαθήσει να τον υποβαθμίσει και να βάλει τα 'διαφορετικά' άτομα στο περιθώριο.

Η διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας είναι μια αρχαία υπόθεση, η οποία παρουσιάζεται σε κάθε εποχή με διαφορετικούς τρόπους λιγότερο ή περισσότερο αποτελεσματικούς. Τα παιδιά σε ηλικία προσχολικής αγωγής είναι από τους μικρότερους σε ηλικία πληθυσμούς που πηγαίνουν στο σχολείο και αλληλεπιδρούν με νέους ανθρώπους. Η επαφή τους με τη κοινωνία τους κάνει από πολύ μικρούς αποδέκτες και συμμετόχους κοινωνικών ανισοτήτων, αναπαράγοντας συμπεριφορές που υπάρχουν στη κοινωνία. Είναι πολύ σημαντικός λοιπόν ο ρόλος του σχολείου και της παιδικής λογοτεχνίας διότι επηρεάζει τις σχέσεις που θα αναπτύξουν μεταξύ τους και τη λειτουργία των μετέπειτα κοινωνιών που θα δημιουργηθούν από αυτά τα παιδιά όταν γίνουν ενήλικες.

1. Α. Προβληματισμός

Στη παρούσα εργασία μελετάται η σύνδεση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της παιδικής λογοτεχνίας. Βασικός άξονας μελέτης είναι η σύνδεση αυτών των δυο, μέσα σε ένα πρόγραμμα βασισμένο σε ένα παραμύθι το οποίο επικεντρώνεται στους πρόσφυγες και στη διαφορετικότητα. Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και την παιδική λογοτεχνία και ειδικότερα τη διαπολιτισμική παιδική λογοτεχνία, προσπαθώ να συνθέσω ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα απευθύνεται σε παιδιά νηπιαγωγείου. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα τα παιδιά θα έρχονται σε επαφή με ένα συγκεκριμένο διαπολιτισμικό παραμύθι και με βάση αυτό θα επεξεργάζονται τα νοήματα και τις ιδέες, έτσι ώστε το παραμύθι να μην μείνει μόνο στη ανάγνωση και ανάλυση του, αλλά να εμβαθύνουν τα παιδιά σε αυτό. Ο εκπαιδευτικός με τα σωστά καθοδηγητικά βήματα του και την ευαισθητοποιημένη προσέγγιση του προγράμματος αυτού, θα μπορέσει να καθοδηγήσει τα παιδιά με μια εσωτερική επεξεργασία των μηνυμάτων που θέλει να περάσει το παραμύθι

στα παιδιά. Το παραμύθι αυτό είναι το εργαλείο για την αρχή ενός προγράμματος κατανόησης της διαφορετικότητας, ευαισθητοποίησης στον 'ξένο' και καταπολέμησης των προκαταλήψεων.

B. Επιλογή του θέματος

Το θέμα επιλέχθηκε διότι στη διάρκεια των σπουδών μου, παρατήρησα τη χρησιμότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και κατά τη γνώμη μου την περιορισμένη και πολύ «τουριστική» προσέγγιση (Derman-Sparks, 2010) της στην παρούσα στιγμή, από πολλούς νηπιαγωγούς. Επίσης η παιδική λογοτεχνία είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας ιδιαίτερα στη προσχολική εκπαίδευση, διότι μέσα από τα παραμύθια τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν και να νοηματοδοτήσουν πολλές καταστάσεις της καθημερινότητας (Betelheim, 1976). Έτσι λοιπόν, αποφάσισα να ασχοληθώ με τη σύνδεση της παιδικής λογοτεχνίας, ειδικότερα των παραμυθιών για παιδιά προσχολικής ηλικίας, και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η σύνδεση των δύο αυτών πεδίων θα γίνει μέσα από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο θα απευθύνεται σε παιδιά νηπιαγωγείου και θα εμβαθύνει στις ιδέες του παραμυθιού παίρνοντας βοήθεια από τη παιδαγωγική κατά των προκαταλήψεων (anti-bias) προσπαθώντας να προτείνει μια οργανωμένη προσέγγιση του θέματος του παραμυθιού που θα επιλεγεί.

2. A. Μετανάστευση

Στο επιστημονικό πεδίο της διαπολιτισμικής προσέγγισης της εκπαίδευσης υπάρχουν πολλοί όροι που αναφέρονται σε διάφορες ομάδες του πληθυσμού. Οι ορισμοί των όρων αυτών παρουσιάζονται παρακάτω έτσι όπως θα χρησιμοποιηθούν στην εργασία. Αρχικά, ο όρος «μετανάστης» εννοιολογικά σημαίνει όπως αναφέρει στο λεξικό του ο Μπαμπινιώτης (2002), το «πρόσωπο που εγκαταλείπει με τη θέληση του την πατρίδα του, για να εγκατασταθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα σε άλλη χώρα». Ένας ακόμα όρος που χρησιμοποιείται πολύ είναι ο όρος «πρόσφυγας». «Πρόσφυγας» με βάση την Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και του Πρωτοκόλλου της Νέας Υόρκης 1967 είναι κάθε πρόσωπο που έχει «βάσιμο φόβο» διωγμού λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει, πολιτικών ιδεών και πεποιθήσεων, βρίσκεται έξω από το κράτος που έχει την υπηκοότητα και δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δε θέλει να έχει την προστασία του (Δαμανάκης, 2003). Άλλοι όροι επίσης οι οποίοι εμφανίζονται στον εκπαιδευτικό χώρο της Ελλάδας είναι οι όροι «παλινοστούντες», «μειονοτικές ομάδες» και «αλλοδαποί». Ο όρος «παλινοστούντες» ορίζεται από την κυβέρνηση και περιλαμβάνει όλους τους μαθητές που έχουν ελληνική καταγωγή και εισέρχονται στην Ελλάδα ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσης τους (Δαμανάκης, 2003). Ο ορισμός αυτός δεν περιλαμβάνει τις κοινωνικοπολιτισμικές ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού και τις μαθησιακές διαφοροποιήσεις του, για το λόγο αυτό επικρατεί σύγχυση στη προσέγγιση των μαθητών αυτών. Επίσης, ο όρος «μειονότητα» ορίζεται ως «ομάδα ανθρώπων που συνδέονται μεταξύ τους ως προς τη καταγωγή, τα πιστεύω ή τη συμπεριφορά, αλλά διαφοροποιούνται ως προς τα ίδια χαρακτηριστικά από το ευρύτερο σύνολο στο οποίο ανήκουν» (Μπαμπινιώτης, 2002). Στην Ελλάδα αναφερόμαστε πολύ συχνά στη «μουςουλμανική μειονότητα» της Θράκης. Τέλος με τον όρο «αλλοδαπός» αναφερόμαστε στα άτομα που προέρχονται από άλλη χώρα.

Με τον ορισμό των εννοιών αυτών είναι πιο εύκολη η κατανόηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και των φαινομένων που παρουσιάζονται στη σημερινή κοινωνία.

B. Αρχή της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών φέρνει στο προσκήνιο την ανάγκη για μία νέα παιδαγωγική μέθοδο που θα βοηθάει τα παιδιά με διαφορετική μητρική γλώσσα και πολιτισμό. Οι μετανάστες βρέθηκαν στις χώρες υποδοχής πριν από περίπου 50 χρόνια, μέσα σε μια περίοδο όπου οι χώρες υποδοχής δεν ήταν έτοιμες να βοηθήσουν τα άτομα αυτά να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο και να τους διδάξουν τη νέα γλώσσα. Από τις αρχές της δεκαετίας του '60 λοιπόν, χώρες όπως η Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία άρχισαν να αναζητούν κατάλληλες παιδαγωγικές μεθόδους.

Στη Γερμανία τα ποσοστά των αλλοδαπών ήταν τόσο μεγάλα που δημιουργούνταν προβλήματα στο ήδη υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα. Έτσι λοιπόν, στη δεκαετία του '70, η κατανόηση ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης ήταν μόνιμο και όχι προσωρινό οδήγησε στη δημιουργία διάφορων ειδών σχολείων με βάση τη «παιδαγωγική των αλλοδαπών» όπου τα παιδιά έπρεπε να μάθουν Γερμανικά για να ενταχθούν στο ήδη υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα. Αντίθετα με αυτή τη λογική δημιουργήθηκαν πολλά εθνικά σχολεία όπως ιδιωτικά ελληνικά σχολεία. Τα προγράμματα αυτά δέχτηκαν πολλές κριτικές, ως προς το πόσο βοηθούν τα παιδιά. Ένα άλλο μοντέλο ήταν το δίγλωσσο διαπολιτισμικό μοντέλο του Fthenakis, το οποίο δέχτηκε και αυτό πολλές αρνητικές κριτικές (Ζωγράφου, 2003).

Η εκπαιδευτική πολιτική της αφομοίωσης¹ και της εναλλαγής ήταν οι βάσεις της παιδαγωγικής των αλλοδαπών. Οι κριτικές που δέχτηκε, στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η παιδαγωγική αυτή είχαν να κάνουν βασικά με την κοινωνικοποίηση των παιδιών και την μονόπλευρη πλευρά του ζητήματος χωρίς να κάνουν προσπάθειες για την ένταξη τους στη κοινωνία. Επίσης, ο στιγματισμός είναι ένα πολύ μεγάλο πρόβλημα που δεν βοηθούσε τα παιδιά να ενταχθούν και να ενεργήσουν ως νέοι πολίτες.

Οι επιστήμονες που ασχολούνται με το θέμα των μεταναστών και των παιδιών τους στις χώρες υποδοχής, προσπαθούν στη συνέχεια να βρουν ένα κατάλληλο όρο γύρω από το παιδαγωγικό πρότυπο. Έτσι υιοθετείται ο όρος «διαπολιτισμική αγωγή». Ο όρος διαπολιτισμική εκπαίδευση εμφανίστηκε για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του '60 στην επίσημη εκπαιδευτική πολιτική των ΗΠΑ και μετά από ένα μικρό διάστημα στον Καναδά. Και στις δύο περιπτώσεις εμφανίστηκε αυτό το εκπαιδευτικό σύστημα για να καταπολεμήσει την υψηλή σχολική αποτυχία² στα παιδιά των μειονοτήτων. «Στην Ευρώπη

¹ Σύμφωνα με τον Park και Burgess, ορίζουν την αφομοίωση ως μια διαδικασία «συγχώνευσης των πολιτισμών» κατά τη διάρκεια της οποίας πρόσωπα και ομάδες αποδέχονται συναισθήματα, την ιστορική μνήμη και τις στάσεις των άλλων προσώπων και ομάδων, επιτυγχάνοντας έτσι την ενσωμάτωσή τους σε ένα κοινό πολιτισμό. Βέβαια ο πολιτισμός αυτός δεν είναι άλλος από αυτόν της κυρίαρχης ομάδας. Στόχος, της πολιτικής αυτής είναι η «συγχώνευση» των «ξένων» πολιτισμών στον κυρίαρχο πολιτισμό μέσα από διαδικασίες καθολικής (επανα-)κοινωνικοποίησης των μεταναστών και των παιδιών τους στις αρχές και τις αξίες του πολιτισμού της χώρας υποδοχής (Γκόβαρης, 2011, 47).

² «Την εποχή αυτή τα αίτια της σχολικής αποτυχίας εντοπίζονται στο γεγονός της ελλιπούς γνώσης από τα παιδιά της γλώσσας του επίσημου σχολείου. Έτσι οργανώνονται τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας που πολύ

το 1977 δημοσιεύτηκε κοινοτική οδηγία για τα τότε κράτη- μέλη της ΕΟΚ στην οποία συνοψίζονται τα μέτρα που ήδη έχουν ληφθεί από την αρχή της δεκαετίας του '70»(Ανδρούσου, 2000)³.

Γ. Ιστορική Αναδρομή στην Ελλάδα

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα έχει τη δική της ιστορία και αρχίζει να εμφανίζεται με το ενδιαφέρον του κράτους προς τους παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές. Η πρώτη νομοθετική πράξη γίνεται το 1970 και αντιμετωπίζει τους αλλοδαπούς και παλιννοστούντες ως άτομα με ελλειμματικό μορφωτικό επίπεδο που χρειάζονται διαφορετική αντιμετώπιση στην παιδεία. Η δεύτερη φάση είναι στην αρχή της δεκαετίας του 1980 όταν πραγματοποιείται θεσμοθέτηση των τάξεων υποδοχής και των φροντιστηριακών τμημάτων. Το 1996, το Υπουργείο Παιδείας χρησιμοποιεί μια νέα κατεύθυνση στην εκπαίδευση, και υιοθετεί τη διαπολιτισμική προσέγγιση ως την εκπαιδευτική πολιτική σε ζητήματα διαχείρισης της πολυπολιτισμικότητας στην ελληνική εκπαίδευση. Η μεγάλη αλλαγή στη φιλοσοφία του υπουργείου φαίνεται από τη μετονομασία του από Διεύθυνση Εκπαίδευσης Ελληνοπαίδων Εξωτερικού της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων σε Διεύθυνση Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Λιακοπούλος, 2006). Η αλλαγή αυτή βασίζεται σε ένα νέο νόμο Ν.2413/96(ΦΕΚ-124 Α΄) με τον οποίο εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και τη διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας στη νομοθεσία. Έτσι λοιπόν, η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό και η διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα παρουσιάζονται ως διαφορετικές περιπτώσεις του ίδιου εκπαιδευτικού προβληματισμού που αφορά την εκπαίδευση των παιδιών σε μια χώρα που δεν είναι η γενέτειρά τους. Την ίδια χρονιά δημιουργούνται διαπολιτισμικά σχολεία για την εκπαίδευση ατόμων με κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ανάγκες. Τα σχολεία αυτά υπάρχουν ακόμα και σήμερα, με τη πλειοψηφία των μαθητών να είναι αλλοδαποί γιατί οι Έλληνες γονείς δεν επιθυμούν να στείλουν τα παιδιά τους στα ανάλογα σχολεία, φοβούμενοι την αρνητική επιρροή του χαμηλού επιπέδου των μαθητών στα παιδιά τους.

Από το 1997-2000 και από το 2001-2004 λειτούργησαν προγράμματα μεγάλης κλίμακας, τα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Κατάρτισης(ΕΠΕΑΚ) που έχουν ως επίκεντρο την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και την βελτίωση επιδόσεων των Τσιγγανοπαίδων, των Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών και των Μουσουλμανοπαίδων. Δύο προγράμματα είχαν εθνικό ορίζοντα δράσης ενώ είχε δημιουργηθεί ένα πρόγραμμα που ήταν επικεντρωμένο στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Ένα ακόμα πρόγραμμα που λειτουργεί από το 2003 στα πλαίσια του ΕΠΕΑΚ II είναι η «Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών» με σκοπό

γρήγορα εγκαταλείπονται υπέρ μια σχολικής πολιτικής που θα αναγνωρίζει τη 'μητρική γλώσσα' των παιδιών ως ισότιμη με την επίσημη γλώσσα»(Ανδρούσου, 2000).

³ Από το βιβλίο : το πολύχρωμο σχολείο(2000).

την βελτίωση της ένταξης των παιδιών που απειλούνται από εκπαιδευτική ανισότητα και περιθωριοποίηση(Χριστοδούλου, 2009).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι πολιτική του ΥΠΕΠΘ(Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων) και έχει δημιουργήσει 3 μεγάλα προγράμματα⁴. Επίσης δράσεις πάνω στη διαπολιτισμική εκπαίδευση αναλαμβάνει και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ). Τέλος, δράσεις που αναφέρονται στην εκπαίδευση αυτή είναι και τα επιμορφωτικά σεμινάρια και κατευθυντήρια φυλλάδια.

Δ. Ορισμός Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Η ανάγκη των ανθρώπων για κατανόηση της κοινωνικής και πολιτισμικής πολυπλοκότητας φέρνει στο προσκήνιο την ανάγκη για εκπαίδευση που βοηθάει τα παιδιά να γνωρίσουν άλλους πολιτισμούς, να τους καταλάβουν και να τους αποδεχτούν, αλλά και τα παιδιά άλλων πολιτισμών να μπορούν να ενταχθούν στη κοινωνία και να εξελιχθούν χωρίς να ξεχνούν τον δικό τους πολιτισμό. Η διαδικασία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης προκύπτει από αυτή την ανάγκη και μέσα από πολλές έρευνες και διαφορετικές προσεγγίσεις η διαδικασία αυτή έχει ως αντίκρισμα κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και νοήματα.

Ετυμολογικά ο όρος διαπολιτισμική σημαίνει την επικοινωνία, την αλληλεπίδραση ανάμεσα στους πολιτισμούς. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αφορά όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από την πολιτισμική τους προέλευση, λαμβάνει υπόψηνη της τόσο το παρόν όσο και το κοινό μέλλον των μαθητών, έτσι όπως οι κοινωνικές εξελίξεις υποστηρίζουν. Η προσέγγιση αυτή είναι καθημερινή και επηρεάζει όλα τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στο σχολείο. Όπως αναφέρει ο Γκόβαρης(2011), η διαπολιτισμική εκπαίδευση ορίζεται ως διαδικασία αναστοχαστικής αντίληψης και εμπειρίας του πολιτισμικού πλουραλισμού, αναγνώριση της ετερότητας και συνεργασίας μεταξύ ατόμων διαφορετικών πολιτισμών. Δεν είναι ένα κοινά αποδεκτό μοντέλο αλλά μια θεωρία σχετικά με την επικαιρότητα και τις ανάγκες της εκπαίδευσης. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια ευκαιρία για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Τα άτομα έρχονται σε επαφή και στο πλαίσιο διαπολιτισμικών προγραμμάτων δημιουργούνται ευκαιρίες συνάντησης πολιτισμών και ανταλλαγές πολιτισμικών στοιχείων.

Στη βιβλιογραφία πολλές φορές συναντούνται και οι όροι διαπολιτισμική αγωγή και διαπολιτισμική παιδαγωγική⁵ εκτός από διαπολιτισμική εκπαίδευση. Στη συγκεκριμένη εργασία θα χρησιμοποιείται ο όρος διαπολιτισμική εκπαίδευση με την σημασία που έχει παρατεθεί πιο πάνω.

⁴ Όπως αναφέρει η Λιακοπούλου (2006) :

«Τα προγράμματα αυτά είναι τα εξής :

-«Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων»

-«Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων»

-«Εκπαίδευση Παλινοστούτων- Αλλοδαπών μαθητών»».

⁵ Ο Γκότοβος (2002) αναλύει τους όρους «αγωγή», «εκπαίδευση» και «παιδαγωγική» διευκρινίζοντας ότι ο όρος «εκπαίδευση» παραπέμπει στον εκπαιδευτικό οργανισμό , ο όρος «παιδαγωγική» παραπέμπει στον επιστημονικό λόγο περι αγωγής και εκπαίδευσης.

Ε. Είδη- Εκδοχές Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Η έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης προσεγγίζεται από διαφορετικές οπτικές γωνίες και αντιλήψεις. Οι Grand, Sleeter και Anderson (1993, στο Νικολάου, 2011) αναφέρουν πέντε διαφορετικές εκδοχές της έννοιας της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως την αντιλαμβάνεται η εκπαιδευτική κοινότητα:

- Η πρώτη προσέγγιση του θέματος αναφέρεται στα άτομα που είναι πολιτισμικά διαφορετικά. Η εκπαίδευση πραγματοποιείται χωρίς να είναι απαραίτητο τα άτομα των μειονοτικών ομάδων να εγκαταλείψουν τις ιδιαιτερότητες της πολιτισμικής τους ταυτότητας.
- Μια ακόμα προσέγγιση αφορά τις έρευνες σχετικά με την οικοδόμηση των θετικών σχέσεων των παιδιών που έχουν διαφορετικό πολιτισμό.
- Η τρίτη προσέγγιση αφορά την εκπαίδευση των ιδιαίτερων ομάδων όπως για παράδειγμα των τσιγγάνων με σκοπό την προετοιμασία της ομάδας αυτής να αποκτήσει ένα κοινωνικό status.
- Στη τέταρτη προσέγγιση του θέματος ορίζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση ως αυτή που ξανά διαμορφώνει το σχολικό πρόγραμμα, ώστε αυτό να μπορεί να ικανοποιήσει τις προσδοκίες και τις συνεισφορές της κάθε ομάδας. Η κουλτούρα του κάθε μαθητή λαμβάνεται υπόψη από τον εκπαιδευτικό και με το ανάλογο εκπαιδευτικό υλικό αξιοποιούνται οι διαφορετικές μαθησιακές τους εμπειρίες και συνήθειες.
- Τέλος, μια ακόμα προσέγγιση είναι αυτή που προσπαθεί να διδάξει το μαθητή τη κοινωνική διαστρωμάτωση και την καταπίεση που προκύπτει από αυτή, δείχνοντας του τρόπους κοινωνικής δράσης.

Άλλες εκδοχές του όρου «διαπολιτισμικότητα» και «διαπολιτισμική εκπαίδευση» είναι αυτές των Rey Von Almen, Dickopp, Hohmann, Kruger- Portratz και Nieke όπως αναφέρει ο Νικολάου (Νικολάου, 2011). Οι εκδοχές αυτές είναι οι εξής:

- Ο Rey von Almen κάνει αναφορά για ένα πρόγραμμα ισότιμης αλληλεπίδρασης των πολιτισμών, με στόχο την υπέρβαση των ορίων τους και τη συγκρότηση υπερπολιτισμικής ταυτότητας.
- Ο Dickopp επισημαίνει μια ασάφεια του προθέματος «δια» στον όρο «διαπολιτισμική» και παραθέτει κάποια ερωτήματα ως προς την διευκρίνιση της έννοιας αυτής. Για παράδειγμα, αν το πρόθεμα αυτό μας παραπέμπει στο γεγονός ότι μεταξύ δύο ή περισσότερων πολιτισμών υπάρχουν κοινά σημεία τα οποία καλείται να αναδείξει η εκπαίδευση;
- Ο Hohmann δεν συμφωνεί με την ανάπτυξη ιδιαίτερου παιδαγωγικού κλάδου της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής και τη νομιμοποιεί μόνο όταν συμπεριλαμβάνει στο πρόγραμμα της περισσότερα ερωτήματα.

- Ο Kruger- Portatz υποστηρίζει ότι η διαπολιτισμικότητα μπορεί να αναπτυχθεί μόνο ως κριτική της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης
- Τέλος, ο Nieke υποστηρίζει την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ως κριτικής παιδαγωγικής, για να διευρυνθεί ο παραδοσιακός ρόλος και στόχος της εκπαίδευσης(Γκόβαρης, 2011).

Z. Αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Οι βασικές αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι καθοδηγητικές και ο κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να τις ακολουθήσει προσαρμόζοντάς τις με τον δικό του τρόπο. Δεν υπάρχουν όμως περιθώρια για παρανοήσεις, σχετικοποιήσεις ή αμφισβητήσεις. Οι αρχές αυτές είναι όπως αναφέρει ο Essinger (1998, στο Νικολάου 2011, 232):

- Εκπαίδευση για ενσυναίσθηση: Το άτομο μαθαίνει να κατανοεί τους άλλους ανθρώπους, να μπαίνει στη θέση τους και να καλλιεργεί τη συμπάθεια του για αυτούς.
- Εκπαίδευση για αλληλεγγύη: το άτομο προσπαθεί να οικοδομήσει μια οικουμενική συνείδηση. Ταυτόχρονα κάνει προσπάθειες να παραμερίσει κοινωνικές ανισότητες και αδικίες ξεπερνώντας τα όρια της ομάδας, της φυλής και του κράτους.
- Εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό: η εκμάθηση για άλλους πολιτισμούς και η πρόσκληση συμμετοχή άλλων πολιτισμών στο δικό μας. Σεβασμός και πραγματικό ενδιαφέρον στα διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά.
- Εκπαίδευση εναντίον του εθνοκεντρικού τρόπου σκέψης: το άτομα μαθαίνει και προσπαθεί να εξαλείψει εθνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις που δεν το αφήνουν να έρθει σε επαφή με άλλους πολιτισμούς.

H. Σκοπός της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στη Προσχολική Ηλικία

Ο σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, στη προσχολική εκπαίδευση, διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα και από σχολείο σε σχολείο αλλά μοιράζεται τους βασικούς στόχους. Αρχικά, προσπαθεί να αναπτύξει πολιτισμικά ευαισθητοποιημένες πρακτικές. Οι πρακτικές εμπλέκουν όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από το περιβάλλον από το οποίο προέρχονται. Στόχος τους είναι να κάνουν μια επιτυχημένη αρχή στο σχολείο και να συμμετέχουν πλήρως στα προγράμματα του νηπιαγωγείου. Δεύτερος στόχος είναι να ενθαρρύνουν τα παιδιά να αναπτύξουν θετικές και ρεαλιστικές ταυτότητες οι οποίες εκπροσωπούν τη φυλή τους, τη κουλτούρα τους και το φύλλο τους, όπως και τις προσωπικές τους, οικογενειακές τους και κοινωνικές τους ιστορίες. Τρίτος στόχος είναι η διεύρυνση της προοπτικής των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές η νηπιαγωγός ωθεί τα παιδιά να αναγνωρίζουν, να σέβονται και να εκτιμούν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους, δημιουργώντας κλίμα αλληλεγγύης με τους ανθρώπους και με το φυσικό

περιβάλλον. Τέταρτος στόχος είναι να καλλιεργήσει το ενδιαφέρον των παιδιών στην εξάσκηση της κριτικής σκέψης στις δικές τους θεωρίες και στις αδικίες στο περιβάλλον τους αρχικά και στη συνέχεια στον υπόλοιπο κόσμο. Τέλος, η ενίσχυση και η στήριξη των παιδιών να αποκτήσουν την πεποίθηση και τις ικανότητες να είναι ενεργοί σε κοινωνικές αλλαγές (Derman-Sparks L.- Ramsey P, 2011)

Θ. Η Εμφάνιση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης για Πρώτη Φορά στη Προσχολική Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση στη προσχολική ηλικία βασίζεται στις τέχνες, στη λογοτεχνία, στη μουσική, μέσα από όλα αυτά η διαπολιτισμική εκπαίδευση προσεγγίζει διάφορους τομείς της κοινωνίας. Η προσέγγιση των διαφορετικών θρησκευτικών εορτών, το φαγητό και τις παραδόσεις των διαφορετικών κουλτούρων. Μέσα από μια επιφανειακή προσέγγιση δημιουργήθηκαν διάφορα ‘διαπολιτισμικά’ παιχνίδια και βιβλία με τα θέματα αυτά, τα οποία δέχτηκαν έντονη κριτική από μια νέα παιδαγωγική προσέγγιση της διαφορετικότητας. Η παιδαγωγική προσέγγιση της καταπολέμησης των προκαταλήψεων (anti-bias) ασκεί κριτική στη διαπολιτισμική αυτή προσέγγιση και την ονομάζει «τουριστική προσέγγιση». Η παιδαγωγική αυτή υποστηρίζει ότι πρέπει να μετατοπιστεί η προσοχή από τη πολιτισμική ποικιλομορφία στην καταπολέμηση των προκαταλήψεων η οποία επικεντρώνεται στη διάκριση σε όλους τους τομείς (Derman-Sparks L.- Ramsey P, 2011).

I. Παιδαγωγική κατά των προκαταλήψεων (anti-bias education)

Οι στόχοι της παιδαγωγικής κατά των προκαταλήψεων αφορούν όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από το οικογενειακό τους περιβάλλον και την κοινωνία τους. Κάθε στόχος επιδρά μαζί με όλα αυτά και κτίζει πάνω στα παιδιά και τις εμπειρίες τους. Οι στόχοι είναι:

- Κάθε παιδί να επιδεικνύει συναίσθηση, αυτοπεποίθηση, οικογενειακή περηφάνια και θετικές κοινωνικές ταυτότητες.
- Κάθε παιδί να εκφράζει άνεση και χαρά με ανθρώπινη ποικιλία, να χρησιμοποιεί κατάλληλη γλώσσα για τις ανθρώπινες διαφορές και βαθιά ανθρώπινη κατανόηση.
- Κάθε παιδί να μπορεί να αναγνωρίζει την αδικία και να έχει το κατάλληλο λεξιλόγιο να την περιγράψει καταλαβαίνοντας ότι η αδικία πονάει τους ανθρώπους.
- Κάθε παιδί να είναι ικανό να επιδείξει την δύναμή του και τις ικανότητές του να δρά, μαζί με άλλους ανθρώπους ή μόνος του, απέναντι στις προκαταλήψεις ή τις προκατειλημμένες συμπεριφορές (Derman-Sparks & Edwards, 2010, xiv)

K. Η προσέγγιση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο

Το νηπιαγωγείο μπορεί να συμβάλει πολύ θετικά στην αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης δίνοντας στα παιδιά ευκαιρίες κοινωνικής μάθησης. Τα μικρά παιδιά από το νηπιαγωγείο μαθαίνουν να σχηματίζουν την άποψη τους για τους άλλους ανθρώπους και για τον κόσμο γενικότερα. Τα μικρά παιδιά παρά την αθωότητα τους βλέπουν και ακούν τους

‘μεγάλους’ να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Έτσι τα παιδιά αρχίζουν κάποια στιγμή να κατατάσσουν τους ανθρώπους ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση, τη φυλή τους και τις πολιτισμικές τους συνήθειες, τις ικανότητες τους και τις αδυναμίες τους. Τα παιδιά σκέφτονται με χειροπιαστούς τρόπους αλλά έχουν δυσκολίες να συνδέουν τις εμπειρίες τις δικές τους με των άλλων. Όπως αναφέρει και ο Piaget (Cole & Cole, 2011) στην ηλικία αυτή τα παιδιά περνάν μια εγωκεντρική φάση στην οποία τα παιδιά αντιμετωπίζουν τον κόσμο αποκλειστικά από την πλευρά τους «εγώ». Έτσι, τα παιδιά είναι επικεντρωμένα στις δικές τους ενέργειες και στηρίζονται στην εξωτερική πραγματικότητα, χωρίς να εμβαθύνουν στα συναισθήματα και τις αντιδράσεις των ανθρώπων γύρω τους.

Έτσι λοιπόν επειδή τα παιδιά σε αυτή την ηλικία προσπαθούν να ξεπεράσουν τις νοητικές τους συγκρούσεις και το εγωκεντρικό στάδιο, αρχίζουν να ανακαλύπτουν τον κόσμο μέσα από άλλες διαδικασίες συνθέτοντας νέες ιδέες. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση έρχεται να βοηθήσει σε αυτό το κομμάτι και να διευρύνει τα ερεθίσματα και τις προοπτικές των παιδιών.

Α. Θέση των νηπιαγωγών

Οι παιδαγωγοί της προσχολικής ηλικίας πρέπει να προσπαθήσουν να προλάβουν την ανάπτυξη προκαταλήψεων και στερεοτύπων μέσα από το εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα. Η ηλικία των παιδιών είναι μικρή, αλλά πολύ σημαντική γιατί είναι η περίοδος που κτίζονται οι βάσεις για τη μετέπειτα εξέλιξη και πορεία της ιδεολογίας και της αντίληψης του κόσμου. Οι νηπιαγωγοί πρέπει να είναι σε θέση να επανεξετάσουν τις μεθόδους που ακολουθούν, τα προγράμματα που προτείνονται και να μπορέσουν να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο εντός του οποίου η δική τους τάξη, κάθε φορά ανάλογα με τις ανάγκες της, θα μπορέσει να επιτύχει τους στόχους της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και να καταπολεμήσει τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα της κοινωνίας. Για να μπορέσει όμως η νηπιαγωγός να εφαρμόσει όλα αυτά τα προγράμματα και τις δραστηριότητες με επιτυχία πρέπει πρώτα η ίδια να έχει κατακτήσει κάποιους στόχους αυτό-εκπαίδευσης⁶ κάνοντας έτσι την αρχή για μια νέα παιδαγωγική προσέγγιση.

Η απλή επαφή των παιδιών με κάθε είδους διαφορετικότητα δεν είναι αρκετή. Μέσα από την επαφή των παιδιών με κάθε είδους διαφορετικότητα ο εκπαιδευτικός πρέπει να τα βοηθήσει να μπορούν να καταλάβουν, να νοιώσουν και να συναισθανθούν τις καταστάσεις της διαφορετικότητας. Το νηπιαγωγείο δεν είναι παρά μια μικρογραφία της κοινωνίας. Κάθε ρόλος μέσα στη τάξη αντανακλά το κοινωνικό σύνολο και πρέπει να αξιοποιηθεί με το

⁶ Στόχοι αυτοεκπαίδευσης όπως αναφέρει η Derman- Sparks στο βιβλίο «καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις» είναι:

1. « Να συνειδητοποιήσετε ακόμη περισσότερο τις στάσεις σας σχετικά με το κοινωνικό φύλο, τη φυλή, την εθνότητα και τις διάφορες σωματικές ικανότητες.
2. Να μάθετε να εντοπίζετε τρόπους που ο θεσμικός ρατσισμός, σεξισμός και οι προκαταλήψεις απέναντι σε άτομα με διαφορετικές σωματικές ικανότητες επηρεάζουν το πρόγραμμά σας.
3. Να κατανοήσετε πώς αναπτύσσονται τα μικρά παιδιά την ταυτότητα και τις στάσεις τους.
4. Να σχεδιάσετε τρόπους για να εφαρμόσετε την παιδαγωγική μέθοδο για την καταπολέμηση των προκαταλήψεων στο συγκεκριμένο σας πρόγραμμα».

καλύτερο σύνολο τρόπο από τους εκπαιδευτικούς. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι σε θέση να αντικρούσει τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα της κοινωνίας και να επέμβει με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο για να μπορέσει να επηρεάσει τις μετέπειτα στάσεις των παιδιών.

3. Α. Παιδική Λογοτεχνία

Το πιο σημαντικό και ταυτόχρονα πιο δύσκολο πράγμα για ένα παιδί είναι να βρει το νόημα της ζωής του (Bettelheim, 1976). Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί είναι οι πρώτοι άνθρωποι που προσπαθούν να δώσουν στο παιδί ερεθίσματα και εφόδια για να οικοδομήσει τη δική του ζωή. Τα παιδικά βιβλία είναι ένα μέσο αρχικά ψυχαγωγίας και ευχαρίστησης αυτά έχουν και εκπαιδευτικό χαρακτήρα εφόσον βοηθούν τους ενήλικες να μιλήσουν στη 'γλώσσα' των παιδιών και αγγίζοντας την ατέλειωτη φαντασία τους να τους δείξουν τον κόσμο που τα περιβάλλει. Μέσα από τα θέματα των παραμυθιών τα οποία είναι πολλές φορές καθημερινά ζητήματα μέσα σε ένα πέπλο φαντασίας και ευαισθησίας τα παιδιά μαθαίνουν για τη ζωή. Ακόμα και ο θάνατος που πραγματεύονται κάποια παραμύθια είναι στοιχείο της ανθρώπινης ζωής. Πολύ κρίσιμη είναι η ηλικία των παιδιών ανάμεσα στα 6-10 χρόνια διότι σε αυτό το διάστημα τα παιδιά μαθαίνουν να κάνουν πολλά καινούργια πράγματα, όπως για παράδειγμα να διαβάζουν, να γράφουν, να τραγουδούν. Το μυαλό τους σε αυτές τις ηλικίες αναπτύσσεται και μέσα από αυτή τη διαδικασία τα παιδιά χτίζουν μια πολιτική και κοινωνική συνείδηση. «Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων της μέσης παιδικής ηλικίας, θα πρέπει να δίνετε στα παιδιά η ευκαιρία και η δυνατότητα να παίζουν με ιστορίες, όπως αργότερα θα 'παίζουν' με τις ίδιες τους τις ζωές: με χαρά και υπευθυνότητα» (Zipes, 1995 ο.π. αναφ. Τσιλιμένη 2011)⁷.

Μέσα από τα παιδικά βιβλία αλλά και γενικά μέσα από τα κείμενα παιδικής λογοτεχνία τα παιδιά μαθαίνουν πολλά πράγματα και είναι ανοιχτά σε νέες εμπειρίες και ιδέες. Η λογοτεχνία είναι παράθυρα πολιτισμού. Μέσα από αυτή τα παιδιά ανακαλύπτουν διάφορους πολιτισμούς, εξερευνούν τον εαυτό τους έρχονται σε επαφή με άλλους ανθρώπους πραγματικούς ή φανταστικούς. Οι ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι τα παραμύθια είναι αναγκαία για τη σωστή ανάπτυξη ενός παιδιού. Τα στοιχεία φαντασίας και τα πεδία δράσεις (φύση) είναι οικεία για τα παιδιά.

B. Διαπολιτισμικά παιδικά βιβλία

Τα διαπολιτισμικά παιδικά βιβλία είναι ένα σχετικά καινούργιο φαινόμενο ωστόσο τώρα στην Ελλάδα κατακλύζουν την εκδοτική αγορά.

Τα διαπολιτισμικά παιδικά βιβλία κυκλοφόρησαν σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες διότι μέσα από την απεικόνιση του 'άλλου' στις ιστορίες τους τα παιδιά έρχονται σε επαφή με προοδευτικά ιδεολογικά μηνύματα και ενδεχομένως διαμορφώνουν αντι-ρατσιστικές στάσεις και αντιλήψεις και καλλιεργούν μια διαπολιτισμική συνείδηση. Τα λογοτεχνικά αυτά βιβλία τα οποία έχουν συνδεθεί με τη διαπολιτισμική αγωγή αποτελούν τη διαπολιτισμική

⁷ Από το βιβλίο: αφήγηση και εκπαίδευση, εισαγωγή στην τέχνη της αφήγησης (2011) σελ. 141.

λογοτεχνία(multicultural literature). Στην ελληνική αγορά άρχισαν να υπάρχουν παρόμοια βιβλία τα οποία χαρακτηρίζονται ως διαπολιτισμικά βιβλία και είναι κυρίως θεματικά βιβλία(Γιαννικοπούλου,2008). Τα βιβλία αυτά αναφέρονται στο ρατσισμό, στη μετανάστευση, στο χρώμα των ανθρώπων και παρόμοια τέτοια θέματα. Τα βιβλία αυτής της κατηγορίας κυκλοφορούν σε μεγάλη ποσότητα αλλά η ποιότητα τους πολλές φορές είναι ανεπαρκής. Τα βιβλία αυτά πολλές φορές γράφονται με τρόπους άμεσους και επιδιώκουν τη καλλιέργεια μιας διαπολιτισμικής ιδεολογίας, χωρίς να χρησιμοποιούν τεχνικές κατάλληλες για τα παιδικά βιβλία. Τα παιδικά βιβλία με παρόμοιο περιεχόμενο έχουν ένα πολύ έντονο διδακτικό χαρακτήρα. Μέσα από τα νοήματα των κειμένων και τις απεικονίσεις των ανθρώπων στην εικονογράφηση τους έχουν πρόθεση να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά. Μέσα από αυτή την άμεση διδακτική τους πρόθεση δίνοντας έτοιμα νοήματα και αναπαράγοντας συνηθισμένες ιδέες «όλα τα παιδιά του κόσμου είναι φίλοι» τα παιδιά δεν κατανοούν ουσιαστικά το νόημα της διαπολιτισμικότητας ή αντίστοιχων ιδεών. Επίσης δεν μπορούν να συνδέσουν τη δική τους καθημερινότητα με τέτοιες ιδέες.

Μέθοδος

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προτείνουμε έχει συντεθεί με βάση αναγνωστικές τεχνικές, τη διαπολιτισμική προσέγγιση και τη παιδαγωγική κατά των προκαταλήψεων (anti-bias education). Οι δραστηριότητες οι οποίες περιλαμβάνονται είναι βασισμένες πάνω σε προγράμματα καταπολέμησης των προκαταλήψεων, παιχνίδια και ασκήσεις ευαισθητοποίησης και συνάντησης με το ξένο.

1. Α. Έρευνα

Το βασικό υλικό της έρευνας είναι το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο «Κόκκινο Φόρεμα της Σαβέλ» μετά την ανάγνωση του οποίου θα παρατηρηθεί η συμπεριφορά των παιδιών. Στη συνέχεια με βάση τις ιδέες και τα ερεθίσματα που έχουν πάρει τα παιδιά από αυτό το βιβλίο θα εμπλακούν σε άλλες δραστηριότητες οι οποίες είναι βασισμένες στα νοήματα και τις ιδεολογικές προσεγγίσεις του παραμυθιού. Το πρόγραμμα είναι όμως περιορισμένο χρονικά και για το λόγο οι δραστηριότητες αυτές είναι λίγες για να ικανοποιήσουν όλους τους στόχους.

Β. Στόχος του Προγράμματος

Το πρόγραμμα έχει βασικά διαπολιτισμικό χαρακτήρα και οι στόχοι που πρέπει να επιτευχθούν είναι οι ακόλουθοι.

Ο πρώτος στόχος είναι η κατανόηση από τα παιδιά της ειρηνικής μετεγκατάστασης με σεβασμό της κουλτούρας του πολιτισμού ένταξης, διατήρηση της δικής τους κουλτούρας και με κάποια σύγκριση πολιτισμικών στοιχείων. Δεύτερος στόχος είναι η κατανόηση από τα παιδιά ότι ακόμα και μια συμπαγής εθνική πολιτισμική ομάδα εμπεριέχει πολλές διαφορές και στοιχεία ετερότητας, τα οποία προέρχονται από διαφορετική κατανόηση των ιδεών και πρόσληψη των αξιών.

Γ. Κριτήρια για επιλογή του παιδικού βιβλίου

Το βιβλίο που θα χρησιμοποιηθεί για ανάγνωση στην ομάδα παιδιών πρέπει να πληροί κάποια χαρακτηριστικά που θα βοηθήσουν τις υπόλοιπες δραστηριότητες να υλοποιηθούν. Το βιβλίο πρέπει να εισάγει τα παιδιά στο θέμα της διαπολιτισμικότητας και ειδικότερα στην έννοια των προσφύγων. Μέσα από μια ρεαλιστική ιστορία. Έτσι λοιπόν όπως αναφέρει ο Παπαντωνάκης (2009)⁸ είναι καλό να υπάρχουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά στο λογοτεχνικό κείμενο:

- Οι χαρακτήρες του βιβλίου να είναι αξιόπιστοι και εμπνευσμένοι από τη καθημερινότητα. Η εξιστόρησή τους να είναι αληθινή και χωρίς καμία στερεοτυπικότητα.

⁸ Κείμενο από το βιβλίο: κείμενα για τη διδασκαλία και μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο (2009).

- Το σκηνικό του βιβλίου να είναι αληθοφανές και να έχει έναν πολυπολιτισμικό χαρακτήρα. Η τοποθέτηση της ιστορίας σε ένα ορισμένο χρόνο και τόπο να βοηθάει σημαντικά.
- Οι ήρωες να δραστηριοποιούνται με πειστικότητα και να εντάσσονται μέσα σε πολυπολιτισμικά δρώμενα, όπως απαιτεί η ισότητα που έχει κατορθωθεί με διεθνείς συμβάσεις.
- Όλες οι δραστηριότητες των ηρώων όπως και κάποιες ενδεχόμενες συγκρούσεις λόγω της πολυπολιτισμικής ετερότητας να εκτυλίσσονται με φυσικό τρόπο.
- Αν στη ιστορία είναι ήρωες τα ζώα ή έντομα που συγκροτούν μια πολυπολιτισμική κοινωνία, θα πρέπει να δρουν φυσιολογικά και να μην τους προδίδονται στοιχεία από ανθρώπινα χαρακτηριστικά.

Δ. Επιλογή βιβλίου

Πριν την επιλογή του τελικού παιδικού βιβλίου «Το κόκκινο φόρεμα της Σαβέλ» πραγματοποιήθηκε μια έρευνα σε παρόμοια βιβλία. η έρευνα κατέληξε σε δύο ακόμα βιβλία παρόμοιου περιεχομένου. Το πρώτο βιβλίο « Ο βάτραχος και ο ξένος» το οποίο πραγματεύεται το θέμα του 'ξένου'. Έχει πολύ έντονη την έννοια των προκαταλήψεων που αναπαράγονται μέσα στην μικρή κοινωνία των ζώων όπου λαμβάνει χώρα όλο το βιβλίο. Το δεύτερο βιβλίο «Ο άνθρωπος με τη κόκκινη μύτη» πραγματεύεται το θέμα του 'ξένου' σε μια μικρή και πολύ κλειστή κοινωνία. Είναι μια ιστορία που θα μπορούσε να είναι αληθινή, ένα τέτοιο γεγονός θα μπορούσε να συμβεί σε κάθε κοινωνία.

Ε. Το Κόκκινο Φόρεμα της Σαβέλ – ανάλυση του παιδικού βιβλίου

Με βάση τα κριτήρια που έχουν τεθεί και την έρευνα των παιδικών βιβλίων το πιο κατάλληλο είναι ' Το Κόκκινο Φόρεμα της Σαβέλ' της Μαρίας Μιχαηλίδη-Καδή. Το βιβλίο μέσα από τον επίκαιρο χαρακτήρα του και την διαπολιτισμική του άποψη φέρνει μια καθημερινότητα πολύ κοντά στα παιδιά. Η κατανόηση της έννοιας του πρόσφυγα και των συναισθημάτων των ανθρώπων που χρειάζεται να φύγουν από τη χώρα τους είναι στη σημερινή κοινωνία ένα πολύ βασικό βήμα, για να εξελιχθεί ομαλά μια πολυπολιτισμική κοινωνία που θα λειτουργεί ομαλά και συνεργατικά, με αμοιβαίο σεβασμό και κατανόηση. Η ενσυναίσθηση που μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από αυτή την ιστορία είναι πολύ βασικό κομμάτι της διδασκαλίας.

Ο τρόπος με τον οποίο είναι σχεδιασμένο όλο το παραμύθι, κάθε μικρή του λεπτομέρεια επηρεάζει τον αναγνώστη στις ιδέες και τις σκέψεις που θα διαμορφώσει όταν το διαβάζει.

Ο πολύ σημαντικός χώρος του παρακειμένου του βιβλίου και συγκεκριμένα το εξώφυλλο του έχει γραμμένα τα ονόματα της συγγραφέας και της εικονογράφου μέσα σε ένα άσπρο πλαίσιο μαζί με το τίτλο. Το όνομα της συγγραφέα και της εικονογράφου προσδιορίζονται με ευκρίνεια και είναι σε πολύ εμφανές σημείο γραμμένα. Στο εξώφυλλο απεικονίζεται η

πρωταγωνίστρια του βιβλίου χαμογελαστή κρατώντας στα χέρια της το κόκκινο φουστάνι, το οποίο είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της πλοκής του βιβλίου. Γύρω από την χρωματιστή αυτή εικόνα υπάρχουν μικρά μαύρα δεντράκια σχεδιασμένα. Το εξώφυλλο είναι αρκετά ελκυστικό, χωρίς ωστόσο να έχει κάποια ιδιαιτερότητα στην εικονογράφηση ή να έχει κάποιο διαφορετικό στοιχείο.

Ο τίτλος του βιβλίου παρουσιάζει το περιεχόμενο που πραγματεύεται το βιβλίο και αναφέρει το όνομα της πρωταγωνίστριας, το οποίο φαίνεται ότι δεν είναι Ελληνικό. Η ιδεολογική του προσέγγιση μπορεί να γίνει κατανοητή και να υποψιαστεί ο αναγνώστης ότι πρόκειται για ένα διαπολιτισμικό παραμύθι. Ο τίτλος βρίσκεται στο πάνω μέρος του βιβλίου και είναι πολύ εμφανής. Η εικόνα του εξωφύλλου είναι βασισμένη στο τίτλο αφού ο τίτλος περιγράφει κατά ένα τρόπο την εικόνα.

Τα εσώφυλλα ή ταπετσαρίες όπως αναφέρει η Γιαννικοπούλου(2008)⁹ είναι διακοσμητικές και έχουν κόκκινο χρώμα, το ίδιο με το φουστάνι της πρωταγωνίστριας. Η χρήση αυτή του κόκκινου χρώματος στην ταπετσαρία βοηθάει τον αναγνώστη να εισέλθει ομαλά στη πλοκή του βιβλίου, μεταφέροντας την αύρα της ιστορίας με ομαλό τρόπο, αφήνοντας πίσω τα παρακείμενα στοιχεία.

Η εικονογράφηση του βιβλίου είναι τόσο σημαντική που τα νοήματα που μπορούν να δημιουργηθούν είναι πάρα πολλά. Η εικονογράφηση στο συγκεκριμένο βιβλίο είναι βασισμένη στο μαύρο και στο κόκκινο χρώμα. Όλο το βιβλίο είναι σχεδιασμένο με μαύρες γραμμές και μαύρα σχήματα, το μόνο στοιχείο του βιβλίου που δεν είναι κόκκινο είναι το κόκκινο φουστάνι της Σαβέλ, όπως ακριβώς και ο τίτλος. Η επιλογή του μαύρου στο βιβλίο δίνει ένα τόνο απογοήτευσης. Η απουσία κάθε χρώματος και η έντονη εμφάνιση του κόκκινου χρώματος στο φουστάνι δίνει ένα μήνυμα πάθους για τη ζωή¹⁰. Σε αντίθεση με τη σκοτεινή πλευρά που υποδηλώνει το μαύρο χρώμα φανερώνεται ένα χρώμα συνέχειας και αισιοδοξίας. Όπως και στη τελευταία σελίδα του βιβλίου όπου είναι μόνο η εικόνα της Σαβέλ στο πάρκο γεμάτη χρώματα. Το τέλος της ιστορίας το οποίο επιλέγεται να κλείσει με μια εικόνα χωρίς λέξεις γεμάτη χρώματα υποδηλώνει μια πολύ αισιόδοξη συνέχεια για τη ζωή της μικρής ηρωίδας μας που βρήκε το κουράγιο να συνεχίσει τη ζωή της.

Το βιβλίο αυτό έχει ένα καθαρά διαπολιτισμικό χαρακτήρα. Μέσα από μια τόσο ρεαλιστική ιστορία, τα παιδιά γνωρίζουν από πού μπορεί να προέρχεται ένα παιδί στη τάξη τους που δεν μιλάει την ίδια γλώσσα, δεν φοράει τα ίδια ρούχα και έχει διαφορετικές συνήθειες από αυτό. Η ιστορία αυτή όμως δεν επικεντρώνεται σε διαφορές όπως η γλώσσα, ή το χρώμα ή η συμπεριφορά όπως άλλα βιβλία της ίδιας κατηγορίας, αλλά σε κάτι πιο απλό και καθημερινό,

⁹ Η Γιαννικοπούλου (2008) αναφέρει ότι εσώφυλλα ή ταπετσαρίες είναι «μόλις ανοίξει το συνήθως σκληρό εξώφυλλο του βιβλίου και αποκαλυφθεί ένα φιλόξενο 'σαλόνι' αποτελούμενο από δυο αντικριστές σελίδες, μια σταθερή πάνω στο εξώφυλλο (pastedown) και μια ελεύθερη (flyleaf) εγγύτερα προς το κυρίως κείμενο, και αμέσως πριν κλείσει το βιβλίο».

¹⁰ «Χρώματα νοτισμένα με συγκεκριμένα συναισθήματα, όπως το κόκκινο του πάθους ή το γκριζό της μελαγχολίας, αλλά και χρώματα φορτισμένα με τα μηνύματα αυθαιρέτων κοινωνικών συμβάσεων, όπως κόκκινο το χρώμα της απογοήτευσης-ίσως από τα κόκκινα φανάρια της οδικής κυκλοφορίας- καταφέρνουν να προσδώσουν οπτικά στους λογοτεχνικούς χαρακτήρες μια σειρά από διαφορετικές ιδιότητες» από το βιβλίο Το Σύγχρονο Εικονογραφημένο Παιδικό Βιβλίο της Αγγελικής Γιαννικοπούλου σελ.123.

στα ρούχα, σε ένα συγκεκριμένο ρούχο. Τα παιδιά στο σχολείο δεν βρίσκουν παράξενη τη Σαβέλ για τον τρόπο που μιλάει ή το χρώμα της αλλά γιατί φοράει κάθε μέρα το ίδιο κόκκινο φουστάνι. Όταν όμως μαθαίνουν την ιστορία της και καταλαβαίνουν για πιο λόγο συμβαίνει αυτό, τη κάνουν φίλη τους. Θέλουν να παίξουν όλοι μαζί και να κάνουν παρέα.

Η εικονογράφηση του βιβλίου έχει δημιουργηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να μην υπάρχει κάποια εξωτερική διαφορά στη πρωταγωνίστρια όπως για παράδειγμα μαύρο χρώμα δέρματος ή σκιστά μάτια ή παράξενα μαλλιά. Το βιβλίο απευθύνεται στο ελληνικό κοινό, τα χαρακτηριστικά της Σαβέλ είναι καθημερινά χαρακτηριστικά των περισσότερων παιδιών. Σε κανένα μέρος του βιβλίου δεν υπάρχει κάποια ιδιαιτερότητα όσο αφορά τις συνήθειες της Σαβέλ και της οικογένειάς της, όπως για παράδειγμα παράξενες διατροφικές συνήθειες ή παράξενη διαμόρφωση του σπιτιού.

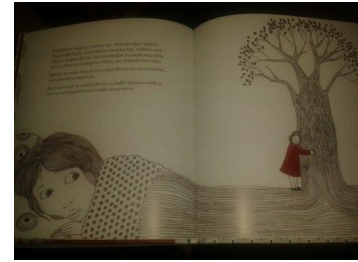
Η οπτική γωνία που χρησιμοποιείται στις εικόνες του βιβλίου παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη πλοκή της ιστορίας, διότι βοηθάει τον αναγνώστη να δει τους ήρωες με διαφορετικούς τρόπους και να εκλάβει τα μηνύματα με τις ιδιαιτερότητες του. Η οπτική γωνία μπορεί να με την κατάλληλη χρήση της να φέρει κοντά ή να απομακρύνει τους αναγνώστες από τους ήρωες της ιστορίας, να τους δημιουργήσει συναισθήματα και νέες σκέψεις για τη πλοκή της ιστορίας. Η οπτική γωνία των εικόνων συνδυάζεται με την εστίαση του αφηγηματικού κειμένου που δημιουργούν τη γενική εικόνα του βιβλίου και της ιστορίας 'παίζοντας' με τις λέξεις και τις εικόνες. Στο συγκεκριμένο βιβλίο έχουμε μηδενική εστίαση¹¹ σε όλο το βιβλίο. Η αφήγηση είναι τριτοπρόσωπη με ένα παντογνώστη αφηγητή. Σε κάποια σημεία αναφέρονται τα λόγια κάποιων πρωταγωνιστών του βιβλίου. Η μηδενική εστίαση του βιβλίου συνδυάζεται στις περισσότερες εικόνες με μια οπτική γωνία από την απέναντι πλευρά. Οι εικόνες δείχνουν ένα γενικό πλάνο της και χωρίζονται σε δυο σελίδες. Η πρώτη εικόνα του βιβλίου είναι πολύ σημαντική για τη κατανόηση της ιστορίας του βιβλίου. Η εικονογράφος έχει επιλέξει να σχεδιάσει στη μία πλευρά του δισέλιδου τη μαμά της Σαβέλ και τη Σαβέλ να τη τραβάει και από την άλλη πλευρά το κόκκινο φουστάνι και κάποια άλλα πράγματα που μένουν πίσω. Η χρήση του κόκκινου είναι πολύ χαρακτηριστική, διότι μόνο το κόκκινο φόρεμα που παίρνει μαζί της έχει χρώμα σε αντίθεση με όλα τα υπόλοιπα που είναι μαύρα.

Στη επόμενη σελίδα όπου πάλι έχουμε μια δισέλιδη εικόνα η οπτική γωνία είναι από κάτω. Στη εικόνα αυτή φαίνεται η Σαβέλ και φαίνονται μόνο τα σώματα των υπόλοιπων ανθρώπων αναδεικνύοντας την μικρή ηλικία της Σαβέλ και την χαοτική κατάσταση που επικρατεί στη νέα χώρα. Επίσης, μια ακόμα δισέλιδη εικόνα του βιβλίου που

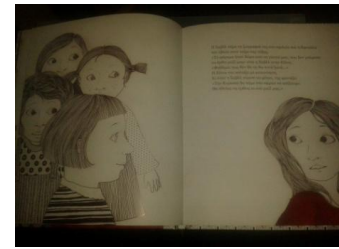
¹¹ «Η μηδενική εστίαση είναι όταν ο αφηγητής, πανταχού παρών, με ιδιότητες θεού, γνωρίζει περισσότερα από τους χαρακτήρες του και παρουσιάζει τα παραμυθικά γεγονότα 'φορτωμένος' με το αλάθητο εκείνου που δικαιούται την ιδιότητα της παντογνωσίας». (Γιαννικοπούλου, 2008, σελ171).

θα ήταν σημαντικό να σχολιαστεί είναι η εικόνα όπου ο αφηγητής εξηγεί, από τη μια πλευρά φαίνεται η Σαβέλ με την οπτική γωνία γκροπλόν (από πολύ κοντινή απόσταση) και στη διπλανή σελίδα η εικόνα συνεχίζεται με γραμμές που είναι προέκταση της εικόνας δείχνοντας τις σκέψεις της Σαβέλ, το όνειρο της.

Μια άλλη εικόνα επίσης όπου δείχνει την Σαβέλ από πίσω με μια οπτική όπου ο αναγνώστης τη κοιτάει από πάνω και βλέπει ένα πιο ευρύ πλάνο, μπορεί να δει ότι και αυτή, μπαίνοντας στη θέση της.

Στην επόμενη σελίδα με μια οπτική από το πλάι αλλά διαφορετική από τις άλλες, στη μια σελίδα είναι οι συμμαθητές της και στην άλλη η Σαβέλ μόνη της, κοιτώντας μόνο με την άκρη του ματιού της. Μέσα από αυτή την εικόνα δίνεται πολύ έντονα το αίσθημα μοναξιάς και περιθωριοποίησης της μικρής ηρωίδας. Με βλέμμα των ματιών της όμως μέσα από τη βοήθεια του κειμένου, ο αναγνώστης παρατηρεί ότι όλοι τη κοιτούν με απορία όταν αρχίζει να τους εξηγεί για το κόκκινο φουστάνι της.

Στο τέλος της ζητάν να πάει να παίξει μαζί τους στο πάρκο τη Κυριακή. Στην επόμενη εικόνα η Σαβέλ, της οποίας το φουστάνι δεν της κάνει πια, χωρίζεται και στις δυο σελίδες προσπαθώντας να βάλει το αγαπημένο της φουστάνι από οπτική γωνία πολύ κοντινή, η Σαβέλ φαίνεται πραγματικά πολύ μεγάλη.

Στην επόμενη σελίδα, η εικονογράφηση είναι πολύ συμβολική. Η Σαβέλ στέκεται στο αριστερό μέρος του δισέλιδου και ντύνεται φορώντας όχι το κόκκινο φουστάνι, αλλά άλλα ρούχα και ένα μεγάλο χαμόγελο.

Στο δεξί μέρος του δισέλιδου είναι το κόκκινο φουστάνι πάνω σε μια καρέκλα, απλά αφημένο. Η τελευταία σελίδα του βιβλίου, μας δείχνει τη Σαβέλ ακριβώς απέναντι (in the eye) και πολύ κοντά.

Η μικρή πρωταγωνίστρια έχει ένα μεγάλο χαμόγελο, η εικόνα είναι γεμάτη χρώματα και υπάρχει ένα κλίμα αισιοδοξίας και αλλαγής. Η Σαβέλ δεν φοράει πια το κόκκινο φουστάνι αλλά ένα άλλο πουλόβερ εντελώς διαφορετικό.

Το καινούργιο της ρούχο σηματοδοτεί την εξέλιξη στη ζωής της και την καινούργια αρχή που μόλις έκανε.

Το βιβλίο μέσα από αυτή τη καθημερινή ιστορία, διαπραγματεύεται ένα θέμα που απασχολεί πολύ τη σημερινή κοινωνία. Ειδικότερα στα σχολεία, τα παιδιά κατακρίνουν πολύ τη διαφορετικότητα και αυτά που δεν μπορούν να ερμηνεύσουν. Αυτό βέβαια οφείλεται στην μη ικανοποιητική ενημέρωση και καλλιέργεια των ιδεών κατά των προκαταλήψεων από το σχολείο και την οικογένεια.

Η ιστορία της Σαβέλ τελειώνει με ένα πολύ χαρούμενο τέλος. Τα παιδιά τη προσκαλούν για παιχνίδι και αυτή ανταποκρίνεται. Η τελευταία σελίδα του βιβλίου, όπου απεικονίζεται η Σαβέλ πολύ χαρούμενη, περιμένοντας τους συμμαθητές της να παίξουν αποπνέει μια δυνατή αίσθηση αισιοδοξίας και τύχης.

Ο εννοούμενος αναγνώστης στο συγκεκριμένο παραμύθι είναι ο ενήλικας που θα διαλέξει το βιβλίο. Από τις πρώτες κι σειρές του παραμυθιού γίνεται κατανοητό ότι υπάρχει ο ενήλικας εννοούμενος αναγνώστης διότι αναφέρεται σε ένα θέμα, προσφυγές, το οποίο είναι ακόμα δύσκολοκατανοητό για τα παιδιά. Το οπισθόφυλλο είναι έτσι διαμορφωμένο σαν ένα βιβλίο για ενήλικες λέγοντας τη περίληψη της ιστορίας.

Z. Δραστηριότητες –Σχεδιασμός

1. Παιχνίδι γνωριμίας

Επειδή το πρόγραμμα θα πραγματοποιηθεί σε ένα χώρο όπου τα παιδιά δεν γνωρίζονται όλα μεταξύ τους θα χρειαστεί να γίνει στην αρχή ένα παιχνίδι γνωριμίας, όπου τα παιδιά θα γνωριστούν και θα πουν κάποια πράγματα για τον εαυτό τους.

2. Αφήγηση του παραμυθιού

Αρχικά, η αφήγηση του παραμυθιού θα γίνει παρέα με μια κούκλα¹² που θα φοράει ένα κόκκινο φουστάνι σαν αυτό της πρωταγωνίστριας του βιβλίου. Τα παιδιά θα κάθονται άνετα σε ημικύκλιο μπροστά στη νηπιαγωγό. Η νηπιαγωγός κάθεται στο ίδιο επίπεδο με τα παιδιά για να απολαύσουν όλοι μαζί το βιβλίο. Πριν αρχίσει η νηπιαγωγός να διαβάζει το βιβλίο, βλέπει μαζί με τα παιδιά την εικόνα του εξώφυλλου και συζητάν για το απεικονίζει. Με ερωτήσεις όπως: Τι βλέπετε; Πού μπορεί να βρίσκονται; Τι μπορεί να συμβαίνει με βάση το εξώφυλλο; Όπως σε κάθε βιβλίο που διαβάζεται στα παιδιά έτσι και εδώ μιλάμε για το συγγραφέα και τον εικονογράφο, διότι η σωστή προσέγγιση του βιβλίου πρέπει να γίνεται κάθε φορά. Το βιβλίο κατά τη διάρκεια της αφήγησης η νηπιαγωγός το έχει γυρισμένο προς το μέρος των παιδιών, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να βλέπουν τις εικόνες. Τα παιδιά θα κρατήσουν τις απορίες τους για το τέλος, ειδικά αν η ομάδα είναι μεγάλη για να μην επικρατήσει σύγχυση και δεν υπάρξει ομαλή ροή και κατανόηση του παραμυθιού. Μετά το τέλος της αφήγησης τα παιδιά μπορούν να πάρουν το βιβλίο και να το παρατηρήσουν έτσι

ώστε να τους είναι και πιο εύκολη η διατύπωση αποριών και η έκφραση των ιδεών πάνω στο θέμα. Η νηπιαγωγός θα κάνει στα παιδιά ερωτήσεις ανοιχτού τύπου έτσι 'ώστε να μπορέσουν να απαντήσουν και να εκφραστούν με ελευθερία. Ερωτήσεις όπως : τι σας άρεσε περισσότερο; Τι δεν σας άρεσε; Σας φέρνει κάτι στο μυαλό που θα θέλατε να μας το πείτε; Τι θα θέλατε να αλλάξετε στην ιστορία; Έχετε ακούσει παρόμοιες ιστορίες; Ξέρετε κάποιο άτομο που ήρθε από μια άλλη χώρα για να μείνει στην Ελλάδα ;

Η δραστηριότητα θα διαρκέσει συνολικά 15- 20 λεπτά.

Φράσεις καθοδήγησης της συζήτησης: αρχικά στην ερώτηση αν ξέρουν κάποιο παιδί που ήρθε από άλλη χώρα, η νηπιαγωγός λέγοντας ότι μπορεί να είναι και παιδιά που δεν το ξέρουν ότι η υπόλοιπη οικογένεια τους είναι σε άλλη χώρα, θα προσπαθήσει να τα βάλει να σκεφτούν περισσότερο. Ανάλογα με τις ερωτήσεις των παιδιών η νηπιαγωγός θα προσπαθεί πάντα να κάνει τα παιδιά να αναληφθούν ότι όλοι είμαστε διαφορετικοί και αυτό δεν έχει σχέση με τη χώρα καταγωγής μας.

Στη περίπτωση που στη τάξη υπάρχει ένα παιδί από άλλη χώρα (σαν τη Σαβέλ) η νηπιαγωγός πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτική. Οι ερωτήσεις της πρέπει να είναι ιδιαίτερα γενικευμένες για να μη έρθει το παιδί σε δύσκολη θέση. Σε περίπτωση που το παιδί θέλει να μοιραστεί την ιστορία του με τα υπόλοιπα παιδιά η νηπιαγωγός θα ήταν καλό να προσέξει τις αντιδράσεις των παιδιών και αν πιστεύει πως υπάρχει πιθανότητα να γίνουν αδιάκριτες ερωτήσεις, που θα φέρουν το παιδί σε δύσκολη θέση να το αποφύγει.

Τι θα παρατηρηθεί;

Αρχικά, θα παρατηρηθεί η αντίδραση των παιδιών στο παραμύθι και η κάθε απάντηση στις ερωτήσεις ξεχωριστά, διότι μέσα σε αυτή τη συζήτηση θα μπορέσουν να βγουν στη επιφάνεια οι γνώσεις των παιδιών και οι απόψεις τους για το θέμα των προσφύγων.

3. Συναισθήματα που προκαλεί η ιστορία

Με βάση το συναίσθημα της απομόνωσης που ένοιωθε η Σαβέλ στην αρχή του παραμυθιού τα παιδιά θα παίξουν το παιχνίδι «παρακαλώ αφήστε με να περάσω!». Όπως αναφέρει η Μπάουμ(2009), τα παιδιά πολύ συχνά νιώθουν το αίσθημα του αποκλεισμού από την ομάδα. Τα παιδιά αρχίζουν να αντιλαμβάνονται ότι κάποια παιδιά τα συμπαθούν και κάποια άλλα όχι και τόσο. Αυτά τα συναισθήματα σπάνια τα συζητούν και συνήθως δεν το αντιλαμβάνονται συνειδητά. Τα παιδιά μέσα από αυτό το παιχνίδι θα ενθαρρυνθούν να μιλήσουν ανοιχτά για αυτά τα συναισθήματα. Αυτή η δραστηριότητα όπως αναφέρει η Μπάουμ(2000) θα υλοποιηθεί με το εξής τρόπο:

Τα παιδιά σχηματίζουν ένα στενό κύκλο και κρατιούνται χέρι χέρι και κοιτάζουν προς τα μέσα. Ένα παιδί στέκεται 'φυλακισμένο' στο κέντρο και θέλει να βγει έξω από το κύκλο. Δεν πρέπει να χρησιμοποιήσει τα χέρι του όμως για αυτό το σκοπό-πρέπει μόνο με το σώμα του να περάσει στριμωχτά ανάμεσα από δύο παιδιά. Μπορεί, επίσης να μιλήσει και να παρακαλέσει κάποια παιδιά να το αφήσουν να περάσει. Όταν έχουν περάσει όλα τα παιδιά με τη σειρά από τη 'φυλακή', αρχίζουν να συζητάνε πως τους φάνηκε που ήταν έτσι φυλακισμένα από την ομάδα.

Τώρα τα παιδιά γυρνούν το μέτωπο του κύκλου προς τα έξω. Κι ένα παιδί προσπαθεί να μπει μέσα. Κι εδώ ισχύουν οι ίδιοι κανόνες. Στο τέλος ξανά συζητάνε τη καινούργια εμπειρία τους.

Η δραστηριότητα αυτή θα διαρκέσει 15 λεπτά για να μπορέσουν όλα τα παιδιά να πάρουν θέση μέσα και έξω από το κύκλο.

Φράσεις καθοδήγησης του παιχνιδιού : φράσεις όπως πως νοιώθεις; Εξήγησε στα παιδιά πως είναι να νοιώθεις έξω από την ομάδα; Για ποιο λόγο πιστεύεις ότι δεν θέλουν να σε βάλουν μέσα στο κύκλο;

Τι θα παρατηρηθεί;

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα θα παρατηρήσω το τρόπο που τα παιδιά αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Επίσης είναι πολύ σημαντικές οι εκφράσεις που χρησιμοποιούν τα παιδιά για να μπορέσουν να μπουν ή να βγουν από το κύκλο.

4. Ένα παιδί έρχεται από άλλη χώρα

Δραστηριότητα στην οποία τα παιδιά θα συζητήσουν τι θα μπορούσαν να πουν σε ένα παιδί που έρχεται από άλλη χώρα για να μείνει μόνιμα στην Ελλάδα και να πάει στο σχολείο τους. Τι θα ήθελαν να μάθουν για αυτό και τι θα το ρωτούσαν. Για παράδειγμα, ποιο παιχνίδι του αρέσει; Ποια είναι η αγαπημένη του μουσική; Ξέρει να κάνει ποδήλατο ή να κολυμπάει;

Στη συνέχεια κάθε παιδί κάνει ένα ερωτηματολόγιο (με τη βοήθεια της νηπιαγωγού) με ερωτήσεις και εικόνες που θα ήθελε να κάνει σε ένα παιδί που θα έρθει στην τάξη του. Τι θα ήθελαν να ρωτήσουν τη Σαβέλ, τι πράγματα θα ήθελαν να μάθουν για τη καινούργια τους συμμαθήτρια.

Στη συνέχεια η νηπιαγωγός ζητάει ποιο παιδί θα ήθελε να πάρει τη κούκλα της Σαβέλ και να παίξει το ρόλο αυτό, έτσι ώστε τα υπόλοιπα παιδιά να μπορέσουν να κάνουν κάποιες από τις ερωτήσεις αυτές. Στη συνέχεια το παιδί που κάνει τη Σαβέλ μπορεί να αλλάξει και κάποιο άλλο να πάρει αυτή τη θέση. Επίσης, η νηπιαγωγός επισημαίνει ότι και το παιδί που κάνει τη Σαβέλ μπορεί να κάνει ερωτήσεις στα παιδιά που τη ρωτάνε.

Φράσεις καθοδήγησης: η νηπιαγωγός πηγαίνει πάνω από κάθε παιδί και το ρωτάει για ποιο λόγο ζωγραφίζει ή γράφει την ανάλογη ερώτηση; Στη συνέχεια ρωτάει τα παιδιά: θέλετε να μάθετε τόσα πράγματα για ένα παιδί από άλλη χώρα. Ξέρετε όμως ποιο είναι το αγαπημένο παιχνίδι του διπλανού σας; Μήπως να αρχίζουμε να γνωριζόμαστε όλοι μεταξύ μας; Είδατε πόσο απλά πράγματα δεν ξέρετε για τους διπλανούς σας;

Τι θα παρατηρηθεί;

Αρχικά βασικό στοιχείο παρατήρησης είναι τα ερωτηματολόγια που θα φτιάξουν τα παιδιά. Στη συνέχεια πολύ προσοχή θα δοθεί στην αντίδραση των παιδιών όταν η νηπιαγωγός θα τους πει ότι θα απαντήσουμε ο ένας το ερωτηματολόγιο του άλλου, διότι και μεταξύ μας δεν γνωριζόμαστε καλά, παρόλο που βρισκόμαστε στον ίδιο χώρο και παίζουμε όλοι μαζί.

5. Ποιά είναι η συνέχεια της ιστορίας – πώς συνεχίζεται η καθημερινότητα της Σαβέλ – τι συναισθήματα έχει

Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και προσπαθούν να ζωγραφίσουν τη συνέχεια της ιστορίας. Μπορούμε να δώσουμε στα παιδιά την επιλογή να αλλάξουν και κάποιο μέρος της ιστορίας με βάση αυτά που έχουν σκεφτεί και νοιώσει κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δραστηριοτήτων.

Φράσεις καθοδήγησης: Η νηπιαγωγός αρχίζει λέγοντας στα παιδιά ας φανταστούμε ότι είμαστε στη θέση της μικρής μας φίλης. Πως θα θέλατε να σας συμπεριφέρονται οι συμμαθητές σας; Ας ξανά φτιάξουμε την ιστορία σαν να ήμασταν εμείς οι πρωταγωνιστές.

Η. Τόπος Υλοποίησης των Δραστηριοτήτων

Το προτεινόμενο αυτό πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε σε ένα βιβλιοπωλείο στη πόλη της Θεσσαλονίκης όπου στο χώρο του υλοποιούνται προγράμματα και δράσεις για παιδιά. Η επιλογή του χώρου έγινε διότι μπόρεσα να έχω άμεση πρόσβαση σε αυτό το χώρο σε αντίθεση με νηπιαγωγεία με τα οποία ήρθα σε επαφή και δεν δέχτηκαν να υλοποιήσω εκεί το πρόγραμμά μου.

Θ. Πρόγραμμα με κάθε λεπτομέρεια (μετά την υλοποίηση)

Τα παιδιά που έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα γνωριζόταν μεταξύ τους, διότι είχαν παρακολουθήσει και άλλες δραστηριότητες όλα μαζί, οπότε η δραστηριότητα γνωριμίας δεν πραγματοποιήθηκε. Τα παιδιά ήταν συνολικά 14 και οι ηλικίες τους ήταν από 4 έως 7 χρονών. Τα παιδιά ήταν 4 παιδιά 4 χρονών, 8 παιδιά 5 χρονών και 2 παιδιά 7 χρονών. Τα παιδιά μπήκαν στο χώρο και έκατσαν όλα μαζί μπροστά στη νηπιαγωγό. Τα παιδιά καθόταν άνετα μπροστά στη νηπιαγωγό σε ένα κύκλο και τα πιο μικρά καθόταν στο κέντρο του κύκλου για να βλέπουν καλύτερα. Πριν αρχίσει να διαβάζει το βιβλίο άρχισε να λέει μια φράση «κόκκινη κλωστή δεμένη στη ανέμη τυλιγμένη, δώσε κλότσο να γυρίσει παραμύθι να αρχίσει», τα περισσότερα παιδιά άρχισαν να το επαναλαμβάνουν μαζί της και μετά το τέλος του μικρού αυτού ‘τελετουργικού’ τα παιδιά έκαναν όλα ησυχία και η ανάγνωση άρχισε. Η νηπιαγωγός τους παρουσίασε τη κούκλα και στη συνέχεια τους έδειξε το βιβλίο, τους είπε το όνομα της συγγραφέα και στη συνέχεια το όνομα της εικονογράφου λέγοντας: ξέρετε ποιος ζωγράφησε τις εικόνες; Η προσέγγιση αυτή όπως και άλλες διευκρινίσεις που έκανε ήταν

πολύ καλές για τα μικρότερα παιδιά ηλικίας 4 χρονών τα οποία δεν είχαν μεγάλη επαφή με την αφήγηση σε κοινό χώρο με άλλα παιδιά. Η νηπιαγωγός διάβαζε το βιβλίο με αρκετά θεατρικό τρόπο και έδειχνε τις εικόνες στα παιδιά. Υπήρχαν κάποια σημεία όπου σταματούσε την ανάγνωση και ρωτούσε μια μικρή λεπτομέρεια για να δει αν τα παιδιά καταλαβαίνουν και παρακολουθούν. Όπως για παράδειγμα ρώτησε «τι ήθελε να φοράει η Σαβέλ;» και όλα τα παιδιά μαζί φώναζαν «το κόκκινο φουστάνι». Επίσης σταματούσε και εξηγούσε κάποιους όρους για τα μικρότερα παιδιά που κάποια πράγματα τους ήταν λίγο δυσνόητα. Στο σημείο του βιβλίου όπου η εικονογράφηση δείχνει τη Σαβέλ να ζωγραφίζει η νηπιαγωγός αφιέρωσε λίγο περισσότερο δείχνοντας τις εικόνες στα παιδιά. Τα παιδιά κοίταξαν με πολύ λεπτομέρεια τι ακριβώς έδειχνε. Μετά το τέλος του βιβλίου αρχίζουν οι ερωτήσεις. Ένα παιδί 7 χρονών σηκώνει το χέρι του πριν η νηπιαγωγός ρωτήσει κάτι και λέει: «στη δεύτερη σελίδα η μαμά της φορούσε μαντίλα ήταν Μουσουλμάνα ή είχε πολύ κρύο;». Η νηπιαγωγός απαντάει: «δεν ξέρουμε αν ήταν Μουσουλμάνα μπορεί και να ήταν». Στη συνέχεια η νηπιαγωγός ρωτάει «Η Σαβέλ λέτε ότι είναι από τη χώρα μας;». Ένα παιδί λέει «όχι». Η νηπιαγωγός ρωτάει «ήθελε να φύγει από τη χώρα της;» ένα παιδί απαντάει «μπορεί να ήθελε να έρθει γιατί έχουμε ωραία πράγματα εδώ». Η νηπιαγωγός ρωτάει «πως ένοιωθε;» ένα κοριτσάκι 4 χρονών απαντάει «κακά». Η νηπιαγωγός «πως θα νοιώθατε αν ήσασταν σε ένα ξένο μέρος; Σε μια άλλη χώρα, σε άλλο σχολείο, που δεν ξέρατε κανέναν;» τα παιδιά απαντάν «δεν θα ήταν πολύ ωραία». Η νηπιαγωγός «πως μπορεί να ήταν;» ένα παιδί 7 χρονών απαντάει «θα ένοιωθε μοναξιά».

Στη συνέχεια προτείνει στα παιδιά να παίξουν ένα παιχνίδι και τους λέει «πάμε να παίξουμε ένα παιχνίδι». Προτρέπει τα παιδιά να μαζευτούν όρθια σε ένα κύκλο και να πιαστούν χέρι χέρι, πολύ στενά μεταξύ τους, τους εξηγεί ότι όποιο παιδί μπει μέσα στο κύκλο πρέπει να προσπαθήσει να βγει. Ρωτάει πιο παιδί θέλει να μπει μέσα στο κύκλο πρώτο. Το πρώτο παιδί παίζει στο κύκλο. Η νηπιαγωγός αρχίζει να κάνει κάποιες ερωτήσεις:

Νηπιαγωγός: Πώς είναι να είσαι μέσα στο κύκλο;

Παιδί: Όχι ωραία

Νηπιαγωγός: Που θα προτιμούσες να είσαι;

Παιδί: Με τα άλλα παιδιά

Νηπιαγωγός: Θεες να βγεις;

Παιδί: Ναι

Το παιδί κάνει κάποιες προσπάθειες και στη συνέχεια βγαίνει από το κύκλο.

Νηπιαγωγός: Τώρα είναι καλύτερα;

Παιδί: Ναι

Τώρα που το παιδί είναι από έξω η νηπιαγωγός ζητάει από τα παιδιά να γυρίσουν και να κοιτάν από την άλλη πλευρά κρατώντας το ένα το άλλο, με τον ίδιο τρόπο.

Νηπιαγωγός: Όλοι είναι σε ένα κύκλο και εσύ είσαι από έξω, που θα ήθελες να είσαι;

Παιδί: Στην αλυσίδα με τα άλλα παιδιά

Αμέσως δυο παιδιά του ανοίγουν τα χέρια τους και το παιδί πιάνεται στην αλυσίδα.

Η νηπιαγωγός ρωτάει αν κάποιος άλλο παιδί θα ήθελε να μπει στο κύκλο και ένα άλλο παιδί παίρνει τη θέση μέσα στο κύκλο.

Νηπιαγωγός: Πώς είναι να είσαι μέσα;

Παιδί: Μ' αρέσει

Νηπιαγωγός: Αισθάνεσαι καλά;

Παιδί: Ναι

Η νηπιαγωγός παροτρύνει τα παιδιά να αρχίσουν να περπατάν σφιχτά γύρω του.

Νηπιαγωγός: Μήπως θες να βγει;

Το παιδί δεν απάντησε, αμέσως βρήκε μια διέξοδο και βγήκε από το κύκλο. Μόλις βγήκε είπε: είναι πιο ωραία να είμαι από έξω γιατί μπορώ να τρέχω.

Το παιχνίδι συνεχίζεται και ένα άλλο παιδί μπαίνει μέσα στο κύκλο. Η νηπιαγωγός λέει στα παιδιά να κάνουν ένα κύκλο πιο σφιχτό.

Νηπιαγωγός: Αισθάνεσαι καλά;

Παιδί: Όχι

Νηπιαγωγός: Γιατί;

Παιδί: Δεν αισθάνομαι ωραία γιατί δεν είμαι μαζί τους

Νηπιαγωγός: Θα προτιμούσες να είσαι μαζί τους ή κάπου άλλου;

Παιδί: Δεν ξέρω

Νηπιαγωγός: Θέλεις να προσπαθήσεις να βγεις;

Το παιδί αμέσως κάνει προσπάθειες για να βγει και τα καταφέρνει

Νηπιαγωγός: Τώρα αισθάνεσαι καλύτερα;

Παιδί: Όχι, γιατί είμαι μόνος μου, θέλω να είμαι μαζί τους

Το παιδί αμέσως πιάνεται στο κύκλο.

Νηπιαγωγός: Τώρα είναι καλύτερα;

Παιδί: Ναι

Η δραστηριότητα τελείωσε, δεν μπήκε άλλο παιδί το κύκλο γιατί ο χρόνος δεν ήταν αρκετός.

Στη Τρίτη δραστηριότητα η νηπιαγωγός λέει στα παιδιά: θέλω να σκεφτείτε ότι έρχεται ένα καινούργιο παιδί στο σχολείο σας, που δεν μιλάει πολύ καλά ελληνικά και είναι από μια άλλη χώρα. Συνεχίζει: τι θα λέγατε να σκεφτούμε τι ερωτήσεις θα θέλαμε να του κάνουμε;

Η νηπιαγωγός λέει στα παιδιά να κάτσουν στα τραπεζάκια και τους παρουσιάζει το ερωτηματολόγιο. Τα παιδιά ρωτάνε τη νηπιαγωγό:

Παιδί: Ξέρουμε πως τη λένε;

Νηπιαγωγός: Ναι, μπορούμε να μάθουμε τα ενδιαφέροντα του, τα γούστα του.

Παιδί: Να μάθουμε σε ποια χώρα ζει.

Έτσι όλα τα παιδιά αρχίζουν να σκέφτονται και να γράφουν τις ερωτήσεις τους. Τα περισσότερα παιδιά δεν ήξεραν να γράφουν οπότε η νηπιαγωγός έγραφε τις ερωτήσεις που της έλεγαν και αυτά ζωγράφιζαν σχετικές εικόνες. Η νηπιαγωγός με πολύ προσοχή ακούει κάθε φράση των παιδιών και τους βοηθάει να σκεφτούν και άλλες ερωτήσεις κάνοντας τους κάποιες καθοδηγητικές ερωτήσεις όπως, τι θα ρωτούσες τους φίλους σου; Μήπως θα ήθελες να μάθεις κάποια πράγματα για τη ζωή τους. Τα παιδιά δείχνουν πολύ ενδιαφέρον για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Οι ερωτήσεις των παιδιών είναι εξής, όπως έχουν καταγραφεί στα προσωπικά τους ερωτηματολόγια και καταγράφονται και οι ηλικίες των παιδιών:

- Από πού έρχεσαι; (5χρονών)
- Ποιό είναι το αγαπημένο σου παιχνίδι; (5χρονών)
- Ποιό είναι το αγαπημένο σου χρώμα; (5χρονών)
- Πώς σε λένε; (5χρονών)
- Πώς λένε το μπαμπά σου; (5χρονών)
- Ποια είναι η χώρα σου; (5χρονών)
- Σε ποια χώρα ζούσες; (4 χρονών)
- Σε ποια χώρα ζούσες; (5χρονών)
- Πώς σε λένε; (5χρονών)
- Θα παίξεις μαζί μου; (5χρονών)
- Πόσο χρονών είσαι; (5χρονών)
- Πώς σε λένε; (5χρονών)
- Από ποια χώρα είσαι; (5χρονών)
- Από ποια χώρα είσαι; (7 χρονών)
- Τι τρώτε εκεί; (7χρονών)
- Θέλεις να γίνουμε φίλοι; (7χρονών)
- Πώς σε λένε; (4 χρονών)
- Έχεις πολλές μπλούζες; (4 χρόνων)
- Έχεις πολλά παιχνίδια; (4 χρονών)

- Που ζεις; (5 χρονών)
- Που ζεις; Απάντηση παιδιού: Ζούσα στη Γερμανία το 1993. (7 χρονών)
- Τι έπαιζες; Απάντηση: Έπαιζα κούκλες (7 χρονών)
- Τι έτρωγες; Απάντηση: Έτρωγα κρέας (7 χρονών)
- Ποιό είναι το αγαπημένο σου φαγητό; (4 χρονών)
- Πώς λένε τη μαμά σου; (4 χρονών)
- Ποιό είναι το αγαπημένο σου φαγητό; (4 χρονών)
- Πώς σε λένε; (5 χρονών)
- Από πού έρχεσαι; (5 χρονών)
- Ποιό είναι το αγαπημένο σου χρώμα; (5 χρονών)
- Μ' αγαπάς; (4 χρονών)
- Πώς σε λένε; (5 χρονών)
- Από πού έρχεσαι; (5 χρονών)
- Πού μένεις τώρα; (5 χρονών)
- Νιώθεις καλύτερα; (5 χρονών)
- Έχεις πολλά παιχνίδια; (5 χρονών)
- Πώς λένε τη χώρα σου; (5 χρονών)

Τα παιδιά βοηθάν το ένα το άλλο για να τελειώσουν με τα ερωτηματολόγια¹³. Η νηπιαγωγός μαζεύει τα ερωτηματολόγια. Στη συνέχεια παίρνει τη κούκλα στα χέρια της και ρωτάει ποιο παιδί θέλει να κάνει τη Σαβέλ. Αρχικά κάνει τη Σαβέλ ένα παιδί το οποίο παίρνει τη κούκλα στα χέρια του και κάθεται σε μια καρέκλα, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά κάθονται στο πάτωμα μπροστά του. Η νηπιαγωγός εξηγεί στα παιδιά ότι μπορούν να της κάνουν ότι ερωτήσεις θέλουν και ότι η Σαβέλ μπορεί να ρωτήσει ό,τι θέλει τα παιδιά.

Αρχίζει το παιχνίδι:

Παιδί: Πώς σε λένε;

Σαβέλ: Με λένε Σαβέλ.

Παιδί: Από πού έρχεσαι;

¹³ Ένα ερωτηματολόγιο ενδεικτικά:

Σαβέλ: Από την Αγγλία.

Παιδί: Ποιο είναι το αγαπημένο σου παιχνίδι;

Σαβέλ: Ένα λούτρινο αρκουδάκι.

Νηπιαγωγός: Μήπως θέλει και η Σαβέλ να κάνει κάποια ερώτηση στα παιδιά;

Σαβέλ: Πώς σε λένε;

Όλα τα παιδιά αρχίζουν να λένε τα ονόματά τους ένα.

Μέτα ένα άλλο παιδί κάθεται στη θέση της Σαβέλ και το παιχνίδι αρχίζει ξανά.

Παιδί: Έχεις σκυλάκι στο σπίτι σου;

Σαβέλ: Ναι.

Παιδί: Πότε γεννήθηκες;

Σαβέλ: 25^η Μαρτίου.

Παιδί: Πώς αισθάνεσαι εδώ πέρα;

Σαβέλ: Καλά, γιατί έχω φίλους.

Το επόμενο παιδί παίρνει τη θέση της Σαβέλ.

Παιδί: Από πού έρχεσαι;

Σαβέλ: Από ένα χωριό.

Παιδί: Το χωριό σου είχε αρκετά σχολεία;

Σαβέλ: Ήταν μικρό χωριό και είχε ίσα ίσα σχολεία. Θέλετε να γίνουμε φίλοι;

Όλα τα παιδιά μαζί απαντάν ναι.

Ένα άλλο παιδί κάνει τη Σαβέλ.

Παιδί: Ποιο είναι το αγαπημένο σου παιχνίδι όταν ήσουν στο χωριό;

Σαβέλ: Να παίζω σκοινάκι με τις φίλες μου.

Παιδί: Τι δουλειά κάνεις;

Σαβέλ: Είμαι μαθήτρια.

Παιδί: Πώς λένε τη γιαγιά σου;

Σαβέλ: Γιαγιά Kirsty (αγγλικό όνομα).

Παιδί: Ποιο είναι το αγαπημένο σου χρώμα;

Σαβέλ: Το χρυσό.

Τα παιδιά κάνουν φασαρία και το παιδί που κάνει τη Σαβέλ φωνάζει «ησυχία» στη συνέχεια ρωτάει τι δουλειά κάνουν οι γονείς σας; Όλα τα παιδιά ένα ένα αρχίζουν να φωνάζουν. Το παιχνίδι τελειώνει.

Η νηπιαγωγός περνάει αμέσως στην επόμενη δραστηριότητα λέγοντας ρωτώντας αν θυμούνται το τέλος της ιστορίας; Τα παιδιά απαντούν όλα μαζί ναι. Ο χρόνος έχει περάσει πολύ και η δραστηριότητα δεν θα πραγματοποιηθεί έτσι όπως είχε προγραμματιστεί.

Νηπιαγωγός: Τι λέτε ότι έγινε μετά; Πήγε στο πάρκο;

Παιδί: Όχι, γιατί δεν της έκανε το κόκκινο φουστάνι.

Παιδί: Πήγε και έβαλε άλλα ρούχα.

Νηπιαγωγός: Τι είπαν τα παιδιά που την είδαν;

Παιδί: Τα παιδιά είπαν πάμε να παίξουμε και ότι είναι πολύ ωραία που ήρθε μαζί τους

Παιδί: Τι ρώτησαν γιατί δεν φοράει το κόκκινο φουστάνι;

Νηπιαγωγός: Τι λέτε ότι τους απάντησε η Σαβέλ;

Παιδί: Αυτό που θα σας πω δεν είναι ψέμα, μπορεί να μη πέρασε ούτε μια χρονιά αλλά δεν μου κάνει και το έβαλα σε μια καρέκλα, όλη αυτή τη χρονιά το πλέναμε και εγώ μεγάλωσα.

Νηπιαγωγός: Έγιναν φίλοι τελικά;

Όλα τα παιδιά μαζί απάντησαν ναι.

I. Δυσκολίες του προγράμματος-παρατηρήσεις

Το πρόγραμμα είχε αρχικά οριστεί να υλοποιηθεί μέσα σε μία ώρα. Το περιθώριο αυτό που όρισα για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων ήταν λίγο, με αποτέλεσμα οι δύο τελευταίες δραστηριότητες να μην υλοποιηθούν με λεπτομέρεια και πλήρη εφαρμογή των οδηγιών.

Η πρώτη δραστηριότητα(η αφήγηση του παραμυθιού) παρατήρησα ότι χρειαζόταν κάποιες λεπτομέρειες περισσότερο. Αρχικά, η νηπιαγωγός θα έπρεπε να σταθεί περισσότερο στην εικονογράφηση του παραμυθιού και να παρακινήσει το ενδιαφέρον το παιδιών ως προς τις εικόνες και τα χρώματα. Επίσης, θα ήταν πολύ χρήσιμο σε κάθε απάντηση των παιδιών που αναφερόταν σε κάτι πολύ συγκεκριμένο(π.χ. γιατί φοράει μαντίλα; Είναι μουσουλμάνο;) η νηπιαγωγός θα έπρεπε να παρακινήσει τα παιδιά να συνεχίσουν αυτή τη συζήτηση έτσι ώστε

να μπορέσουν να καταγράψουν. Οι γνώσεις και οι απόψεις των παιδιών πάνω σε θέματα διαφορετικών θρησκειών.

Στη δεύτερη δραστηριότητα, η οποία είχε πολύ μεγάλο ενδιαφέρον από τη πλευρά των παιδιών θα ήταν πολύ χρήσιμο, αν μπορούσαν όλα τα παιδιά να μουν μέσα στο κύκλο και να πραγματοποιήσουν το παιχνίδι. Η επέμβαση της νηπιαγωγού εκείνη την ώρα παρακινώντας τα παιδιά όταν θα βγουν από το κύκλο να προσπαθήσουν να ξανά μουν ήταν πολύ εποικοδομητική, διότι τα παιδιά μπορούσαν να συγκρίνουν ποια κατάσταση τους άρεσε περισσότερο και για πιο λόγο επιλέγουν να είναι σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος.

Στη τρίτη δραστηριότητα όπου τα παιδιά καλούνται να συνθέσουν το δικό τους ερωτηματολόγιο τα παιδιά δυσκολευτήκαν αρκετά. Οι ηλικίες των παιδιών δεν ήταν κατάλληλες για μια τέτοια ατομική δραστηριότητα. Η δραστηριότητα αυτή σε παιδιά από 4 μέχρι 6 χρονών(πριν τη πρώτη δημοτικού) θα έπρεπε να υλοποιηθεί ομαδικά, με τη συμμετοχή όλης της ομάδας και λέγοντας ιδέες τις οποίες θα κατέγραφε η νηπιαγωγός σε ένα μεγάλο χαρτόνι.

Η τέταρτη δραστηριότητα δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί όπως ήταν προγραμματισμένη, λόγω περιορισμένου χρόνου. Η νηπιαγωγός μάζεψε τα παιδιά σε ένα κύκλο και τα ρώτησε για τη συνέχεια τη ιστορίας. Η δραστηριότητα αυτή σε αυτές τις ηλικίες θα ήταν καλύτερη αν υλοποιούταν ατομικά και κάθε παιδί έκανε τη δική του ζωγραφιά για το τέλος της ιστορίας. Τα παιδιά θα μπορούσαν να εκφραστούν καλύτερα και με μεγαλύτερη ανεξαρτησία.

Αποτελέσματα έρευνας

Στη συγκεκριμένη έρευνα παρατηρήθηκαν με λεπτομέρεια οι αντιδράσεις των παιδιών και οι ιδέες τους. Τα παιδιά άκουσαν με πολύ προσοχή την ιστορία και είχαν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για το θέμα του. Τα παιδιά μέσα από τις ερωτήσεις τους φαίνεται ότι καταλαβαίνουν το νόημα του παραμυθιού και τους χαρακτήρες του. Τα παιδιά διευκρινίζουν από μόνα τους ότι η οικογένεια της Σαβέλ έρχεται από άλλη χώρα και αυτό σημαίνει ότι μπορεί και να έχουν διαφορετική θρησκεία.

Μέσα από τη δεύτερη δραστηριότητα τα παιδιά μπορούν να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματα τους. Επίσης μπορούν να μουν στη θέση του άλλου και αυτό φαίνεται από τον τρόπο που αντιδρούν μέσα ή έξω από το κύκλο. Τα μικρότερα παιδιά δεν είναι σε θέση να εκφράσουν με πολλά λόγια το τι αισθάνονται.

Στη τρίτη δραστηριότητα τα παιδιά δυσκολεύτηκαν αρκετά. Τα περισσότερα παιδιά δεν ήξεραν να γράφουν και αυτό τους δυσκόλεψε στο να συνθέσουν το ερωτηματολόγιο. Τα παιδιά είχαν ιδέες για τις ερωτήσεις αλλά το ότι έπρεπε να ζητήσουν τη βοήθεια της νηπιαγωγού για να γράψουν τις σκέψεις τους, τα αποθάρρυνε σε ένα βαθμό. Στη συνέχεια όπου τα παιδιά καλούνται να μουν στη θέση της Σαβέλ ή των συμμαθητών της και να της κάνουν ερωτήσεις συμμετέχουν, αλλά δεν καταλαβαίνουν ότι θέλουμε να μάθουμε πληροφορίες για αυτή που θα μας βοηθήσουν στο να γίνει φίλη μας. Κάνουν ερωτήσεις αλλά θα μπορούσαν να εκφραστούν πιο άνετα αν υπήρχε περισσότερος χρόνος. Επίσης από τις ερωτήσεις των παιδιών γίνεται εμφανές ότι θέλουν να μάθουν περισσότερες πληροφορίες για το που έμενε, πώς ήταν η χώρα της το παλιό της σχολείο, η γειτονία της. Τα παιδιά δείχνουν ενδιαφέρον να γνωρίσουν ένα νέο μέρος από το οποίο έρχεται η νέα τους φίλη.

Η τελευταία δραστηριότητα στη οποία τα παιδιά είπαν τη γνώμη τους για τη συνέχεια του παραμυθιού δεν πρόλαβαν λόγω χρόνου να εκφραστούν όλα. Τα παιδιά είχαν και άλλες ιδέες τις οποίες δεν πρόλαβαν να εκφράσουν. Επειδή τα παιδιά ήταν μικρής ηλικίας δυσκολευόταν λίγο στη διήγηση της σκέψης τους και αυτό τα περιόρισε.

Συμπεράσματα

Αρχικά, συμπεραίνεται ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση με τη σημερινή μορφή της, όπως και άλλες παιδαγωγικές προσεγγίσεις για τη διαφορετικότητα όπως η παιδαγωγική κατά των προκαταλήψεων είναι αναγκαίες να υλοποιούνται στα πλαίσια του σχολείου και κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος.

Η παιδική λογοτεχνία από τη πλευρά της μπορεί να δώσει τη βοήθεια της, όπως και έχει αρχίσει να γίνεται, μέσα από τα παραμύθια για η διαφορετικότητα και τη διαπολιτισμικότητα με έναν πιο επικεντρωμένο τρόπο. Η βάση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη προσχολική εκπαίδευση πολλές φορές είναι το παιδικό βιβλίο, έτσι λοιπόν με τη σωστή χρήση του μπορεί να υλοποιηθεί ένα πρόγραμμα για διάφορα θέματα. Είναι πολύ σημαντικό μετά την ανάγνωση του παραμυθιού να εμβαθύνουμε με δραστηριότητες ενσυναίσθησης και κατανόησης, ώστε οι στάσεις των παιδιών να μπορούν να διαφοροποιηθούν σε σχέση με τις αρχικές και προκειμένου να πετύχουμε τους στόχους που έχουμε θέσει.

Το θέμα της διαπολιτισμικότητας όμως είναι ένα θέμα το οποίο δεν προσεγγίζεται σε ικανοποιητικό βαθμό, διότι χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και ευαισθησία. Είναι καθήκον όμως όλων των εκπαιδευτικών να είναι σε θέση να διδάξουν στα παιδιά τους την αξία της διαφορετικότητας και να καταπολεμήσουν τις προκαταλήψεις που δημιουργούνται όλα αυτά τα χρόνια. Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση για τη παρούσα εργασία διαφάνηκε ότι παρόμοια εκπαιδευτικά προγράμματα σπανίζουν. Η χρησιμότητα τους όμως είναι πολύ μεγάλη και υπάρχουν φυσικά προοπτικές εξέλιξης και περαιτέρω έρευνας για την υλοποίηση περισσότερων προγραμμάτων με το ίδιο θέμα. Τα παιδιά τα οποία έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσέγγισαν το θέμα με θετικό τρόπο και έδειξαν ότι ήταν έτοιμα να μάθουν και να γνωρίσουν τη νέα τους φίλη (τη Σαβέλ, τη πρωταγωνίστρια της ιστορίας).

Βιβλιογραφία :

- Ανδρούσου Α., (2000) Διαπολιτισμική Διάσταση στην Εκπαιδευτική Πρακτική, στο: Βαφέα Α. επιμέλεια *Το Πολύχρωμο σχολείο* Αθήνα: Νήσος
- Baum H. (2000) *Μ' αυτόν εγώ δεν παίζω*, Αθήνα: Θυμάρι
- Bell J.(1997) *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας (οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες)*, Αθήνα: Gutenberg
- Bettelheim B.(1976) *The Uses of Enchantment: the Meaning and Importance of Fairy Tales England: penguin books*
- Cole M. & Cole S.R (2011) *Η ανάπτυξη των παιδιών*, Αθήνα: τυπωθήτω
- Γιαννικοπούλου Α.(2008) *Στη χώρα των χρωμάτων το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαδόπουλος
- Γκόβαρης Χ. επιμέλεια (2009) *Κείμενα για τη Διδασκαλία και τη Μάθηση στο Πολυπολιτισμικό, Σχολείο* Αθήνα: Ατραπός
- Γκόβαρης Χ. (2011) *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Αθήνα: διάδραση
- Γκότοβος Α.(2002) *Εκπαίδευση και Ετερότητα*, Αθήνα: Μεταίχιμο
- Δαμανάκης Μ. (2003) *Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, διαπολιτισμική προσέγγιση*, Αθήνα: Gutenberg
- Derman-Sparks L.- Ramsey P.(2011) *What if all the kids are white?*, Amsterdam: Teachers college press
- Derman- Sparks L.(2010) *καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις, παιδαγωγικά εργαλεία κέντρο παιδαγωγικής και καλλιτεχνικής επιμόρφωσης*, Αθήνα :«Σχεδία»
- Encyclopedia of diversity in education. Bank I. P. 735
- Howaed K. & Sharp J. (2001) *Η επιστημονική μελέτη (οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών)*, Αθήνα : Gutenberg
- Ζωγράφου Α. (2003). *Διαπολιτισμική αγωγή στην Ευρώπη και την Ελλάδα*, Αθήνα: τυπωθήτω
- Λαμπρελλή Λ.(2010) *Λόγος Εύθραυστος κι Αθάνατος* ,Αθήνα: Πατάκη
- Λιακόπουλος Μ. (2006) *Η διαπολιτισμική διάσταση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη : Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη α.ε.
- Μπαμπινιώτης Γ.(2002) *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας
- Νικολάου Γ.(2011) *Διαπολιτισμική Διδακτική, το νέο περιβάλλον, βασικές αρχές*, Αθήνα: ελληνικά γράμματα
- Παπανικολάου Ρ.- Τσιλιμένη Τ.(1998). *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο. Θεωρεία και πράξη*, Αθήνα: Καστανιώτη
- Pentini Aluffi Anna(2005). *Διαπολιτισμικό εργαστήριο, υποδοχή, επικοινωνία και αλληλεπιδράσεις σε πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον*, Ατραπός
- Τριλιβά Σ.- Αναγνωστοπούλου Τ.- Χατζηνικολάου Σ. (2008) *Ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος... Απλά διαφορετικός* , Αθήνα: Gutenberg

- Τσιάκαλος Γ. (2000) *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα
- Τσιλιμένη Τ.(2011) *Αφήγηση και Εκπαίδευση: Εισαγωγή στη Τέχνη της Αφήγησης: Άρθρα και Μελετήματα*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
- Χριστοδούλου (2009) *Μετανάστες και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα*, 12^ο διεθνές συνέδριο Πάτρα 19-21 Ιουνίου 2009

Ιστοσελίδες:

- http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=144:p7t9&catid=53:tfxos9&Itemid=88 (14-05-2015).

Πρωτογενείς πηγές

- Βέλθους Μ.(2011) *Ο βάτραχος κι ο ξένος* Αθήνα: Πατάκης
- Μιχαηλίδου-Καδή Μ(2014). *Το κόκκινο φόρεμα της Σαβέλ* Λευκωσία: Πάργα
- Σέφλερ Ο.(2002) *Ο άνθρωπος με την κόκκινη μύτη* Αθήνα: Μίνωας

